

**JEZIK IN
SLOVSTVO**

letnik XVI – leto 1970/71 – št. 1-2

Jezik in slovstvo

Letnik XVI. številka 1-2

Ljubljana, oktober 1970/71

Časopis izhaja od oktobra do maja (8 številok)

Izdaja ga Slavistično društvo Slovenije v Ljubljani

Glavni in odgovorni urednik Franc Jakopin, Ljubljana, Aškerčeva 12

Uredniški odbor: Milan Dolgan (metodika), Franc Jakopin (jezikoslovje), Matjaž Kmecl (slovstvena zgodovina)

Tehnični urednik: Ivo Graul

Tiska Cetis, grafično podjetje Celje

Opremila inž. arh. Dora Vodopivec

Naročila sprejema uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Tekoči račun pri SDK 501-8-4

Letna naročnina 20.— din, polletna 10.— din, posamezna številka 2,50 din

Za dijake, ki dobivajo revijo pri poverjeniku 10.— din

Za tujino celoletna naročnina 40.— din

Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Vsebina prve in druge številke

Razprave in članki

- 1 *Erich Prunč* Predromantični narodno-kulturni koncepti v koroški Carinthii
- 10 *Franc Žagar* Vaje za bogatenje besednega zaklada
- 14 *Slobodan Marković* Kaj je pravzaprav književnost za otroke
- 18 *Matej Rode* Spol samostalnikov v ruščini in slovenščini
- 22 *Berta Golob* Da ne bi ostali predolgo začetniki
- 25 *Janko Čar, Francka Varl* Slovnico znanje absolventov srednjih šol
- 35 *Janez Keber* France Bezljaj
- 36 *Uredniški odbor* Viktor Smolej

Zapiski, ocene in poročila

- 37 *Gregor Kocijan* Štiristo let Zoraničevih Planin
- 39 *Malina Schmidt* Primož Kozak: Legenda o svetem Če
- 42 *Jože Faganel, Mojca Seliškar, Marko Terseglav* Knjižna poročila
- 45 *M. Kmecl* Primer iz statistične lingvistike: skriti red
- 47 *M. Kmecl* Vprašanje balkanistike
- 47 *D. Stefanija* Tretji seminar makedonskega jezika, literature in kulture v Ohridu
- 48 *Joža Mahnič* Pojasnila in predlogi k vprašanju dvojezičnega šolstva
- 1/3 Popravka
- 1/3 Sporočilo novega uredniškega odbora Jezika in slovstva

Erich Prunč

Filozofska fakulteta Graz

PREDROMANTIČNI NARODNO-KULTURNI KONCEPTI V KOROŠKI CARINTHII*

V prvi polovici 19. stoletja, približno do petdesetih let, na Koroškem ne moremo govoriti o kaki zaključeni *politično*-nacionalni koncepciji, marveč le o vrsti posameznih konceptov, od konzervativno-verskega in pokrajinsko obarvanega preko romantično-kozmpolitskega do etnocentričnega in panslavistično-utopičnega oz. nemškonacionalnega.¹

Duhovna elita na Koroškem, ki se je zbrala okoli lista »*Carinthia*«, pa je v tem času razvila razmeroma homogena narodno-kulturne koncepte, v katerih je skušala združevati novoromantične ideje z idejnimi prvinami razsvetljenstva oz. poznega jožefinstva (reformnega katolicizma)²; na novo oživiti jih je hotela iz koroških humanističnih tradicij ter utemeljiti in določiti iz konkretne zgodovinske in nacionalne situacije na Koroškem.

Carinthio, po starosti prvo avstrijsko in tretjo nemško periodiko sploh, ki ne prekinjeno izhaja do današnjega dne, je 1. julija 1811 ustanovilo »Društvo prijateljev domovine« (Gesellschaft der Vaterlandsfreunde) v Celovcu kot »tednik za domovinoznanstvo, pouk in razvedrilo« (Ein Wochenblatt für Vaterlandskunde, Belehrung und Unterhaltung). Kot prvi urednik je sicer podpisan *Karl Mercy*, po poklicu igralec in knjižarniški pomočnik, kmalu pa ga je zamenjal *Johann Gottfried Kumpf*, ki je list urejeval od l. 1811 do 1813. Za njim sta uredništvo prevzela *Johann Ritter v. Jenull* (1814-15) in *Simon Martin Mayer*, ki je list urejeval med l. 1815 in 1862, s kratkim, vendar za usmeritev lista bistvenim presledkom, ko mu je v letu 1848. in med l. 1851-54 v uredništvu sledil *Vinzenz Rizzi*.³

Če vzamemo prvo številko Carinthie v roke in že na naslovni strani najdemo pesem »*Deutscher Gruß an Deutsche*« (Nemški pozdrav Nemcem), potem bi kaj lahko — sodeč z vidika današnjega bralca — mislili, da je pred nami prava nemškonacionalna revija. Uvodna pesem se namreč glasi:

*Vom alten deutschen Meer umflossen,
Bis an den alten deutschen Rhein,
Ihr meine Freud- und Leidgenossen,
Mit mir aus deutschem Blut entsprossen,
Mit euch soll deutscher Friede seyn!*

*Und ob das alte rings veraltet,
Soll deutscher Sinn fortan bestehn;
Und ob die Welt sich neu gestaltet,
So lang der Gott der Väter waltet,
Soll das Geschlecht nicht untergehn.*

* Razpravo graškega slovenista objavljamo v zvezi s polstoletnico koroškega plebiscita; kljub zgodovinski odmaknjenosti snovi je namreč njeno misel mogoče dovolj živo aktualizirati na današnji položaj slovenskega življa v Avstriji. Ur.

¹ Prim. *St. Haider*, Die Slowenen in Kärnten; Osterr. Osthefte 9, 1967. 5, str. 353, in *Janko Pleterski*, Narodna in politična zavest na Koroškem. Ljubljana 1965.

² O teh pojmi (Spätjosefinismus, Reformkatholizismus) prim. *Eduard Winter*, Der Josefinismus und seine Geschichte. Brunn—München—Wien 1943.

³ Gl. *Ernst Newole*, Die Offizin Kleinmayr in Klagenfurt bis zur Gründung der Zeitschrift »Carinthia«. Ein Beitrag zur Kulturgeschichte Kärntens, Car. I. 144. 1954, str. 532 sl.

Und haltet treu und fest am Glauben,
Es glänzen Sterne nur bei Nacht,
Und wißt, es blühen neu die Lauben,
Und todte Reben bringen Trauben,
Wenn ihren Kreis die Zeit vollbracht.

Es soll mit Gott uns doch gelingen,
Es muß was Treue sät gedeihn.
So laßt die deutschen Becher klingen,
Und Barden deutsche Lieder singen,
Und eure Herzen fröhlich seyn.

Denn hoch und herrlich wird vor allen
Erstehen deutsches Volk und Land:
Ich höre Klopstocks Stimme schallen,
Ich seh die Feuersäule wallen,
Und in der Wolke Gottes Hand!⁴

Vendar bomo začeli v to, nekoliko pre nagljeno sodbo že kaj kmalu dvomiti, če v 5. številki istega letnika najdemo sledeče naznanilo: »Da Kärnten sowohl Deutsche, als Slowenen („Slovenzi“) bewohnen, so gehört es mit in den Plan der Carinthia, auch manche slowenische Aufsätze zu liefern, da wo nämlich der Raum der Deutschen dieß zu thun gestattet wird.«⁵

Prvi slovenski prispevek, ki je dal povod za navedeno pojasnilo, pa je pesem slovenskega publicista, jezikoslovca in pesnika Urbana Jarnika (1784—1844) z naslovom »Na ‚Slovenze‘«:

Tork⁶ ne truska več s'gromenjam,
Našo polje zeleni,
Burja henja s' prešumenjam,
Sončna luč nam zableši.

Tudi modrica Slovenska
Svupa se prepevati,
Njej prijazna grata Nemška
Sesterno per njej sedi.

Zibnili so vsi oblaki,
Jasnost se razdeva nam,
Mirno zdaj počiva vsaki,
Konc je storjen pristraham.

Zarja lepa se razliva
Čez Slovenji Gorotan
Zbuja dremanje častliva
Oznanuje svetli dan.

Modrice so spet perpele,
Gmetne nas obišejo.
Bojo vednosti objele
S trajno lubeznivostjo.

Slava bode spet slovela,
Ki Slovencem da ime:
Po deželah se raznela
Perdobila rešenje.

Čeprav se v tem okviru ne moremo spuščati v primerjavo literarne in estetske vrednosti ter zgodovinskega pomena obeh omenjenih pesmi, se mi vendar zdi primerno, da najprej ugotovimo vsebinske skupnosti obeh pesmi:

1. Oba pesnika izražata najprej svoje veselje nad tem, da so končani boji, ki so v napoleonskih vojnah težko prizadeli deželo:⁷ »Z vami bodi nemški mir...« — J.: »Tork ne truska več s'gromenjam...«

⁴ »Ot tod, kjer se pretaka staro nemško morje, / do starega nemškega Rena / Vi moji tovariši v veselju in žalosti, / z mano zrasli iz nemške krvi, / z vami bodi nemški mir! // Pa če vse naokoli staro zastera, / naj nemški duh vsekakor obstaja; / pa če se svet na novo oblikuje, / dokler le vlada bog očetov, / naj ta rod ne mine. // Zvesto in trdno se držite vere, / saj le ponoči sijajo zvezde, / in vedite, na novo že cveti zelenje v lopah / in mrtve trte bodo spet nosile grozde, / ko bo dovršil čas svoj krog. // Z bogom moramo uspeti, / kar je zvestoba sejala, mora rasti. // Zato naj nemške čaše zvenketajo, / prepevajo naj Bardi nemške pesmi. // Veselje bodi v vaših srch. // In velika in krasna bosta vstala / nemška dežela, nemški narod: / Ze slišim doneti Klopstockov glas, / že vidim ognjeni oblak, / in v tem oblaku božjo roko.«

⁵ »Ker na Koroškem živijo tako Nemci kot Slovenci, spada med drugim v načrt Carinthie tudi to, da bo tam, kjer bo dovoljeval prostor, prinašala slovenske prispevke.«

⁶ V Jarnikovi opombi: »Slovenski Mars.« Pravopis je nekoliko prilagojen sodobni pisavi.

⁷ Po schönbrunnskem miru (1808). Toda Francozi so tisti del Koroške, ki je pripadel Avstriji, zapustili šele 11. 1. 1810. Prim. Fran Erjavec, Koroški Slovenci, II. str. 402.

2. Klic po novem času: »In mrtve trte bodo nosile grozde...«. J.: »Zarja lepa se razliva...«

3. Oba pesnika sledita literarni modi: Pesnik uvodne pesmi ubira sledove tako imenovane »Bardendichtung«, ki se je v 60-ih letih razširila po Nemčiji, Jarnik pa se zateče v slovansko mitologijo.

4. Poveličevanje svojega naroda in njegove slave.

Vendar bi bilo zgrešeno, če bi iz teh skupnosti hoteli sklepati, da je uvodna pesem v Carinthii 1811 vplivala na Jarnikovo. Samostojnost pesnitve in njena pogojenost v predstavnem svetu slovenskega jezika je preveč očitna, da bi mogli kaj takega domnevati. Jarnikova pesem je tudi določnejša, njegova pesniška izpoved konkretnejša, nemški pesnik pa se izgublja v splošnih romantičnih frazah. Skupnosti, ki smo jih mogli ugotoviti v obeh pesmih, *lahko torej izvirajo samo iz iste duhovne in kulturne situacije in so pogojene s tesnim duhovnim kontaktom, v katerem sta živeli literaturi obeh pesnikov na Koroškem*. Jarnikovo samostojnost nam potrjuje tudi literarnozgodovinska opredelitev njegove pesmi: V njej je že anticipiral slovansko romantično terminologijo, ki jo dobro desetletje kasneje, namreč 1824. l., srečamo v zbirki sonetov slovaškega pesnika *Jana Kollárja* (1793—1852) *Slavi dcera*.

Nova v Jarnikovi pesmi je tudi misel o tesnem sožitju in skupni kulturni rasti slovenske in nemške literature na Koroškem. Jarnikov osebni miselni svet srečavamo tudi v 3. kitici, v kateri pesnik poudarja misel o združitvi znanosti in poezije, izpoved, ki je jasno racionalistično obarvana in po svoje izraža Jarnikovo življenjsko problematiko.⁸

S to pesmijo, ki je bila objavljena v nemškem listu, je Jarnik injiciral razvoj, ki ga z Erichom Nussbaumerjem^{8a} lahko označimo kot *rast koroških Slovencev iz pasivne narodnosti v narodno-kulturno zavestno občestvo*. Carinthia, ki je do ustanovitve lastnega slovenskega tiska na Koroškem (Andrej Einspieler) služila tudi slovenski inteligenci na Koroškem kot publikacijsko sredstvo, je v tem razvoju odigrala zelo pomembno vlogo.

Da pojasnimo navidezno protislovje med izpovedjo uvodne pesmi v Car. 1811 in tem, kar smo ugotovili doslej, bo verjetno koristno, če skušamo predmet postaviti v zgodovinski okvir.

Za to lahko najdemo prav v kulturnih dogodkih leta 1811 nekoliko konkretnih oporišč:

V uradnem listu Napoleonove Ilirije, v *Télegraphe officiel*, urejeval ga je francoski pisatelj *Jean Charles Emmanuel Nodier* (1780—1844), je bila tega leta natisnjena Vodnikova »*Ilirija oživljena*«, v kateri se odraža ves zanos slovenskega preporednega gibanja.⁹

Istega leta je izšla v Trstu slovnica *Saggio grammaticale italiano cragnolino*, ki jo je po Kopitarjevi slovnici priredil *Vincenc Franc Franul pl. Weissenthurn*¹⁰

⁸ Prim. E. Prunč, Aus der Kopitarkorrespondenz, Briefwechsel zw. U. Jarnik u. B. Kopitar, Anzeiger f. slawische Philologie, 1970 (v tisku).

^{8a} a) E. Nussbaumer, Geistiges Kärnten, Literatur- u. Geistesgeschichte des Landes, 1956, str. 315.

⁹ Zgod. slov. slovstva I, Ljubljana 1956, str. 415.

¹⁰ Gl. SBL I, str. 187.

(1771—1817). Avtor, reški patricij po vsej verjetnosti albanskega rodu, je bil član literarne družbe *Accademia scientifico letteraria Minerva* v Trstu. Njen ustanovitelj in vodja je bil ital. pesnik *Domenico Rossetti* (1774—1824). Ta literarna družba se je živo zanimala za razvoj italijanske in nemške literature ter si štela v veliko zasluženje, da je med italijanskimi in nemškimi deli njenih članov mogla iziti tudi slovenska slovnica. Vodnik, ki ga je Franul prosil sodelovanja pri tem delu, je na naslovni strani objavil pesem, ki v sledečih verzih strnjuje slovensko preporodno misel:

»Zbudi se, kranjska modrica
zadost si spala do zdejl
Al ni očitna pravica
da obudéna boš zanaprej?«¹¹

Tako terminologija kot tudi osnovna misel tega gesla se tesno pokrivata z Jarnikovo pesmijo »Na ‚Slovenze‘«,¹²

Dalje so 1811. leta štajerski deželni stanovi razpisali stolico za slovenski jezik na graškem liceju. Prvi učitelj na tej stolici, *Janez Nepomuk Primic* (1785—1823), duhovni voditelj štajerskih Slovencev te dobe, je bil učenec *Valentina Vodnika*. Njegova dejavnost je v bistvu temeljila na presajanju prerodnega koncepta Zoisovega prerodnega krožka v štajersko središče.¹³ 1810. leta je ustanovil prvo slovensko društvo, *Societas slovenica*, v katerem je zbral kakih 15 somišljenikov, ki jih je navajal k domoljubju in budil v njih ljubezen do materinega jezika. Jarnik je prišel že za časa svojega graškega študija v stik s štajerskimi Slovenci, s Primcem pa ga je od l. 1810 naprej vezala živahna korespondenca.¹⁴ Kot priloga dnevnika *Gratzer Zeitung* (ustanovlj. 1787) je izhajal med leti 1812—1842 list »*Der Aufmerksame*«. V letih 1843-48 pa se je ta priloga verjetno po zgledu Carinthie preimenovala v *Stirijo*. Obe publikaciji sta slovenščini odmerjali v pesmih, esejističnih prispevkih in poročilih razmeroma veliko prostora.¹⁵ Kulturne in literarne tendence v obeh časnikih je usmerjal duh evropskega, predvsem nemškega historizma, ki se je razvil kot duhovna posledica Napoleonovih vojn. Drugo komponento v miselnem svetu sodelavcev teh dveh listov je predstavljal predromantični, predvsem literarno usmerjeni kozmopolitizem.

Literarni in duhovni situaciji v Carinthii najdemo torej prav v letu njenega nastanka že v neposredni geografski bližini vrsto paralel: *predromantično narodno navdušenje in razsvetljeni kozmopolitizem omogočata plodno, nadnacionalno sodelovanje in medsebojno oplajanje ter pospešujeta narodne in literarne dejavnosti. Kategorije nacionalnega mišljenja so še vseskozi odprte in ob vsem*

¹¹ Cit. po *Jože Pogačnik*, *Zgodovina slovenskega slovstva* II, Maribor 1969, str. 194.

¹² Gl. *France Kidrič*, *Dobrovsky in slovenski preporod njegove dobe*. RZD v Ljubljani.

¹³ Prim. *Jože Pogačnik*, *Zgodovina* II, str. 211.

¹⁴ *F. Kidrič*, *Korespondence J. N. Primca*. — *Korespondence pomembnih Slovencev* 1.

¹⁵ Gl. *J. A. Glonar*, *Literarni odnošaji med štajerskimi Slovenci in Nemci v predmarčni dobi*, ČZN 5. 1908, str. 125—152. — *Josef Matl*, *Leistung und Bedeutung Erherzog Johans für den national-kulturellen Fortschritt der Slowenen und Kroaten*, *Südostforschungen*, 22. 1963, str. 365—376.

navdušenem poudarjanju lastne samobitnosti povsem dovezetne za probleme druge narodnosti in njene kulturne rasti.

Iz te duhovne perspektive se z lahkoto da razložiti tudi navidezno protislovje med uvodno pesmijo v Carinthii 1811 in karakteristiko revije, ki sem jo podal ob Jarnikovi pesmi »Na ‚Slovenze‘«. To navidezno protislovje je moglo obstajati le dotlej, dokler smo prenašali kategorije današnje nacionalne miselnosti v čas, v katerem ti pojmi še niso bili zgodovinsko obremenjeni; ko so v sklopu duhovnih vrednot imeli drugo vrednost in pomen ter bili še pogojeni z drugim miselnim sistemom.

Po tem ekskurzu, v katerem je bilo mogoče v ilustracijo naše problematike navesti le nekaj pičlih in golih podatkov, se želimo vrniti spet k tematiki, ki nam je pravzaprav zastavljena: k predromantičnim narodnim in kulturnim konceptom koroškega historizma.

Kaj je bil torej njegov osnovni koncept, kaj precizno njegove teze?

O tem nas informirata dve izjavi, ki sta bili v letih 1821 in 1822 objavljeni v Carinthii.

V Car. 1821 je v recenziji 3. zvezka »Kärntnerische Zeitschrift«, ki ga je bil izdal urednik Carinthie Simon Martin Mayer, s sledečimi stavki označen krog njegovih prijateljev in sodelavcev: »... *hingegen haben sich andere eben so eifrige als fähige und thätige Mitarbeiter an dem freundlichen Werke gefunden, welches bestimmt ist, Vaterlandsliebe durch Vaterlandskunde zu wecken, zu nähren und zu veredeln, und Zeugniß zu geben von frischem geistigen Leben und Wirken auf dem immer mehr beengten und mehr als billig vergessenen Mittelpunkte des uralten Carantanerreiches*...«¹⁶ Če bi osnovno misel teh izvajanj, da se namreč ljubezen do domovine lahko zbuja s temeljitejšim poznavanjem zgodovinske preteklosti, vsaj deloma še mogli imeti za idejno blago razsvetljenstva, se v pojasnilu »Ein Wort für sich« že določneje pojavljajo romantične prvine: »*Weit entfernt, politische Meinungen anzuregen, wie es wohl im großen Kampfe in den Jahren 1812-15¹⁷ beifällig statt finden konnte, ist Vaterlandsliebe, und eine mit ihr so eng verwandte überspannte Begriffe und Forderungen (Ideologie und Cosmopolitismus) mit der Wirklichkeit versöhnende, Gemüthlichkeit die leitende Absicht unseres Blattes*... *Geschichte und Dichtung, Kunst und ihre Beförderer jener, Menschensinn und Geisteskraft belebende, Musenhain, so abstechend, wie einst gegen das Medusenhaupt Minervens, gegen die so kahl und kalt vervortretende, alles versteinernde, Vernunft, sind das Hauptgebieth, woraus die Carinthia... ihre Lesefrüchte borgt*.«¹⁸

Medtem ko so racionalizem, klasika in deloma tudi predromantika postavljali kozmopolitizem nad domoljubje, se nam v našem primeru kaže razmerje že

¹⁶ Car. 11. 1821. 49 (8. dec. 1821), str. 394: »Vendar so se našli drugi, prav tako marljivi kot delavni in sposobni sodelavci pri ljubeznivi dejavnosti, ki želi z domovinoznanstvom zbuhati, hraniti in plemeniti ljubezen do domovine ter pričati o svežem duhovnem življenju in delovanju v tem vedno bolj utenjenem in bolj ko spodobno pozabljenem središču prestare karantanske države...«

¹⁷ Prim. odn. 7, napoleonske vojne.

¹⁸ Car. 12. 1822. 52 (28. dec. 1822), stolpci 415-16: »Daleč proč od tega, da bi prožili politična mnenja, kot se je to s pridom dogajalo v letih 1812-15, je ljubezen do domovine in njej tako zelo sorodna *blagosrčnost*, ki pomirjuje prenapete pojme in zahteve (ideologijo in kozmopolitizem) z resničnostjo, vodilni namen našega lista... *Zgodovina in poezija*, umetnost in njeni pospeševalci, tisto svetišče muz, ki poživlja človeški um in moč duha ter se nadvse jasno odbija od tako golo in hladno nastopajočega razuma, spričo katerega vse okamni, kot nekoč pred meduzino glavo, to so glavna področja, na katerih bo zbirala Carinthia svoje berilo.«

obrnjeno. Vendar je tudi sedaj še mogoče, da se v čustvu in z »blagosrčnostjo«¹⁹ usklajajo nasprotja kot kozmopolitizem in ideologija (po vsej verjetnosti nacionalna ideologija) z resničnostjo, to se pravi s konkretno zgodovinsko danostjo. V našem primeru imamo torej opravka s *historizmom*, ki hoče nekako ostati v sredini med kozmopolitizmom in porajajočim se nacionalizmom. Nasprotja in nesoglasja, ki s tem nastajajo, hoče premostiti s čustveno obarvano toleranco in z romantično emocionalnim, deloma tudi nekritičnim kultom preteklosti ter na tej osnovi zgraditi novo regionalno zavest.

Toleranca in absolutna enakopravnost (obeh) narodov, ki živita v takem prostoru, pa je neobhodni predpogoj za regionalni koncept, ki temelji predvsem na zavesti o skupni preteklosti.

Zato se sedaj ne bomo več čudili, če bomo že v drugem letniku Carinthie našli ponatis znanega poglavja o Slovanih iz Herderjeve knjige *»Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit«* (1784-91)²⁰, ki je obenem tudi prva objava integralnega teksta tega mesta Herderjevih *»Idej«* v slovenski literaturi. Urban Jarnik, ki je bil od vsega začetka neke vrste urednik slovenskih prispevkov in člankov s slovensko tematiko v Carinthii, je ta pomembni Herderjev tekst opremil z opombami. Navdušeno je pozdravljal Herderjeve teze o miroljubni naravi Slovanov in njihovem pacifirajočem in humanizirajočem poslanstvu v svetovni zgodovini. K Herderjevemu očitku, da se je marsikateri narod, predvsem pa nemški, pregrešil nad tem miroljubnim narodom, je dostavil Jarnik: *»Und noch heut zu Tage versündigen sich sehr viele Deutsche, wenn auch nicht mehr mit dem Schwerte, doch mit der Feder und mit der Zunge an dieser Nation«*.²¹

Ne morem se spuščati v to, da bi na tem mestu razpravljajal o pravilnosti ali nepravilnosti Herderjevih tez. Važno se mi zdi le to, da se zavedamo njihove odločilne vloge pri formiranju slovenske in slovanske romantične zavesti in s tega vidika ocenimo to objavo v Carinthii. Značilno pa se mi zdi tudi to, da se prav na mestih, na katerih se Jarnik iz preteklosti obrača v sedanost, kjer torej obravnava aktualna vprašanja in jih postavlja v širši evropski okvir, že nalamlja regionalni koncept koroškega predromantičnega historizma.

Misli, ki jih je Jarnik nakazal v svojem komentarju k Herderjevim *»Idej«*, je še določneje izrazil in preciziral v svojih *»Andeutungen über Kärntens Germanisirung«*, ki jih imenuje *»Ein philologisch-statistischer Versuch«*.²² V tej razpravi Jarnik najprej navaja gospodarske, socialne in zgodovinske razloge (socialno pogojene migracije, nemško šolstvo, mešani zakoni, kuga, boji s Turki, izseljevanje za časa protireformacije) za stalno nazadovanje slovenskega jezika. Nekdanje jezikovno in narodno območje skuša določiti na osnovi krajevnih in ledinskih imen in s pomočjo drugih jezikovnih kriterijev. Jarnik sicer po-

¹⁹ Besedo »Gemütlichkeit« je treba v tem času pojmovati še v smislu vseh duševnih darov, ki so v zvezi s čustvom. Prim. Grimm, DWB 4. 1. 2, stlp. 3330 sl. — Pri Humboldtju najdemo še stavek: »anklänge tiefer gemütlichkeit, die aus dem schmerzlich beklommenen busen aufsteigen«; cit. po Grimmu, stlp. 3334. — Cig. prevaja »Gemütlichkeit« z »voljnost, blagodušnost, ugodnost, blagoserčnost, rahločutnost«. (Prim. Cig., Dt.-sl. Wb., 1860, str. 611.)

²⁰ Prim. Konrad Bittner, Herders Geschichtsphilosophie und die Slawen. Reichenberg 1929. — Stefan Barbarič, Herder in začetki slovenske romantike, SR 16. 1968, str. 231—256 (z ustrežno lit.).

²¹ Car. 1812, štev. 23. Cit. po Nussbaumerju, n. o. m., str. 315: »In še dandanašnji se pregreša mnogo Nemcev nad tem narodom, pa čeprav ne več z mečem, vendar s peresom in z jezikom.«

²² Car. 16. 1826, št. 14. sl. Prim. med drugim J. Mall, Die Bedeutung der deutschen Romantik für das nationale Erwachen der Slawen, Deutsche Hefte für Volksforschung 4. 1934. 1, str. 20—40. Stanislaus Hatner: Die deutsche Romantik und der Osten, Ostdeutsche Wissenschaft 7. 1960, str. 155—174.

udarja, da imamo pri tem do nedavnega opraviti z naravnim asimilacijskim procesom, ki pa ga je *treba v interesu Koroške zaustaviti, »predvsem ker mnogo političnih razlogov govori bolj za ohranjevanje kot za izpodrivanje slovenskega jezika«*.²³ Razen tega je ta jezik svet že zaradi tega, ker je služil kot obredni jezik pri ustoličevanju in postal osnova slovanskega cerkvenega jezika.²⁴

Kot jezikoslovec pa je Jarnik znal tudi pravilno oceniti *enkratni zgodovinski in kulturni pomen tega obrobnega slovanskega jezika*, saj je bil v tesnih korespondenčnih stikih z vodilnimi možmi mlade slovanske filologije (Kopitar, Šafařík, Sreznjevskij i. dr.), ki jim je posređoval dragoceno jezikovno gradivo slovenskih govorov na Koroškem. Jarnik je bil tudi prvi slovenski dialektolog in je poleg omenjenih člankov napisal še več razprav s področja slovenskega knjižnega jezika in etimologije.²⁵ Že 1813. leta je — prav tako v Carinθii — pozival k zbiranju jezikovnega blaga, od besedišča do krajevnih imen, ter k zapisovanju narodnih pesmi, pripovedk, pravljič, narodnih rekov in običajev.

Čeprav bi marsikatera Jarnikovih formulacij utegnila prizadeti narodni ponos nemških sodeželanov, je bil odnos med Jarnikom in nemškimi sodelavci Carinθie vseskozi prijateljski. Kopitarjevo poročilo Dobrovskemu z dne 14. junija 1814, v katerem pravi: »*In Kärnten slavisiert der Klagenfurter Stadtkaplan Jarnik, in schönster Harmonie mit den dortigen Niemcen, sehr eifrig. Er schaltet in die Carinθia (ein Wochenblatt) manches windische Lied ein (von seiner Anfänger-Composition), wozu dann ein Niemec (Fellinger) gleich vis-à-vis die metrische Übers. liefert*«,²⁶ pravilno označuje duh sodelovanja in strpnosti, ki je vladal pri sodelavcih Carinθie. To razmerje se niti ni spremenilo, ko se pri Jarniku že določneje pojavljajo ideje Kollárjevega romantičnega slavizma in *slovenskega politično-nacionalnega koncepta*.

V svojem pismu omenja Kopitar tudi pesniško in prevajalsko dejavnost *Urbana Jarnika*. Prav ta dejavnost pa nam nazorno dokumentira tesno sodelovanje, medsebojno prepletanje in oplajanje nemške in slovenske kulture v zgodnjem 19. stoletju. Jarnikove pesmi so skoraj vse bile objavljene dvojezično, v prevodih J. G. Kumpfa in J. G. Fellingingerja, medtem ko je Jarnik s svoje strani prevedel precejšnje število pesmi svojih prijateljev ter poskrbel za prevode Schillerja in predklasičnega moralista Lichtwerja. Sodelovanje med *Kumpfom* in *Fellingerjem* na eni ter *Jarnikom* na drugi strani je bilo tako tesno, da še danes v nekaterih primerih ni popolnoma jasno, čigav je original in čigav prevod.

Niso pa samo slovenski sodelavci Carinθie, med katerimi je treba prav posebej omeniti še *Andreja Einspielerja* 1813—1888), skrbeli za prispevke, ki bi se zavzemali za kulturni razvoj Slovencev. Carinθia je dokumentirala in odkrito pozdravljala skoraj sleherno slovensko knjižno novost, vsak večji kulturni dogodek, skratka vse, kar bi le utegnilo buditi ljubezen in spoštovanje do slo-

²³ Car. 16. 1826. 26, str. 106.

²⁴ Jarnik se pri tem očitno sklicuje na Kopitarjevo panonsko teorijo, po kateri naj bi bila slovenščina podlaga starocerkvene slovanščine.

²⁵ Bibliografijo njegovih del gl. SBL I., str. 386-89.

²⁶ Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii, t. I.: Briefwechsel zwischen Dobrovský und Kopitar (1808—1828), ed. V. Jagić, Berlin 1885, str. 343: »Na Koroškem slavizira celovski mestni kaplan Jarnik v najlepši harmoniji s tamkajšnjimi Nemci. Priobčuje v tedniku ‚Carinθia‘ marsikatero slovensko pesem (svoje začetne skladbe), k čemur dobavlja neki Nemeč (Fellinger) kar vis-à-vis metrični prevod.« — Nekoliko ironična opomba I. Prijateljja, češ Jarnik je Kopitarju kot sotrudnik bolj ugajal kot Primic, ker je deloval v slogi z Nemci, se mi zdi s tega vidika nekoliko krivična. Prim.: I. Prijatelj, Duševni profili slov. preporoditeljev, LZ 41. 1921, str. 344, oz. Lj. 1935.

venskega jezika in pospeševati razvoj slovenske kulture. Ljubljčan *Carl Melzer* (1814—1878), entuziastični občudovalec Prešernove poezije, je ob svojih prevodih Prešerna v Carinthii zapisal, da vse to dela le zato, »da bi Nemce opozoril, kakšne žlahtne cvetlice poraja slovenska poezija, ki se že od Vodnika naprej častno bori za palmo priznanja«. ²⁷

Celo 1848. leta, ko so se že marsikje v deželi začele zbuhati nacionalne strasti, se je Carinthia še jasno priznala k narodni strpnosti in nacionalni dvojnosti na Koroškem: »*Wir Kärntner in der Mehrzahl sind Deutsche vom Scheitel bis zur Ferse, wie irgend Einer, aber zu solchen Machtsprüchen, welche auf Zertrümmerung eines viele Völker schützenden Baues zielen, könnten wir selbst dann nicht rathen, wenn sie der deutschen Sache statt Verderben Vortheil brächten. Das slavische Element wird uns nicht erdrücken, wenn wir gerecht und brüderlich sind...*«. ²⁸

Če to izjavo v precejšnji meri določa še duh kulturnega mesijanizma in jo je mogoče razumeti le iz konkretne zgodovinske situacije, namreč odklanjanja velikonemškega političnega koncepta in zavzemanja za konstitucionalno ustavo, vključuje koncept narodne strpnosti, ki ga srečujemo pri *Vinzenzu Rizziju* (1816—1856) že princip enakopravnosti in enakovrednosti narodov in njihovih kultur. Rizzi, po svojem političnem prepričanju velenemško in liberalno usmerjen, piše dve leti kasneje (1850): »*Wer da glaubt, die Idee der Nationalität werde aus dem Herzen und dem Kopfe der Nationen wieder verschwinden..., der hat keine Ahnung von dem unaufhaltsamen Drange, mit welchen sich eine einmal ins Leben der Menschheit getretene Idee zähe und unwiderstehlich Bahn bricht!*« Nič ne ogroža obstoja koroške samostojne kronovine bolj kot zatiranje slovenskega dela prebivalstva, pravi Rizzi: »*Nicht in der Unterdrückung und Leugnung des Gegensatzes liegt das Heil, sondern in der Versöhnung durch die höhere Einheit. Der gleichberechtigte Deutsche muß mit dem gleichberechtigten Slowenen durch das Band einer höheren Einheit verknüpft werden;...*« Slovenski jezik naj se ne bi zatiral, nasprotno, učiti bi se ga bilo treba. Greh je in zločin nad človeštvom, pravi Rizzi, če se zatira jezikovna omika kakega naroda. Svoja razmišljanja pa zaključi Rizzi s sledečimi programatičnimi stavki: »*Wir wünschen sehnlichst, diese Ansicht möge wohl beherzigt werden, wir sind überzeugt, daß nur auf diesem Wege Friede und Eintracht erreicht werden können. Wer aber den Frieden auf falscher Grundlage sucht, wird den Haß ernten. Alles Predigen von Frieden hilft nichts, wenn ihr keine Befriedigung gebt.*« ²⁹ Čeprav ta Rizzijeva izvajanja niso izšla v Carinthii, po mojem mnenju vendarle bistveno spadajo v našo tematiko: v njih se izraža takorekoč drugi pol konceptov, ki smo jih srečavali v Carinthii. Medtem ko v prvi fazi srečavamo še prvine poznojožefin-

²⁷ Nemški tekst se glasi: »... nur in der Absicht, um die Deutschen aufmerksam zu machen, welche edle Blüten die Dichtkunst der Slowenen treibe, die wirklich schon seit Vodnik ehrenvoll um die Palme der Anerkennung ringt.«

²⁸ Car. 38. 1848. 38, str. 150: »Mi Korošci smo po večini Nemci, od nog do glave kot kdorkoli, toda takšnih samovoljnosti, ki so usmerjene v uničenje velike stavbe, ki štiti mnogo narodov, niti potem ne bi mogli svetovati, če bi nemški stvari namesto pogube prinašale korist. Slovanski element nas ne bo potrl, če bomo pravični in bratski do njega...«

²⁹ Cit. po Nussbaumerju, str. 358-59: »Kdor si domišlja, da bo ideja narodnosti zginita iz srca in glave narodov, ... ta nima pojma o nezadržljivi sili, s katero se vztrajno in nepremagljivo uveljavlja ideja, ki je vstopila v življenje človeštva.« Ne v zatiranju in zanikanju nasprotij, v pomiritvi in združitvi je rešitev. Enakopravni Nmec se mora združiti z enakopravnim Slovincem z vezjo take višje enote. — »Zelo si želimo, da bi si te naše nazore vzeli k srcu, kajti prepričani smo, da se bosta le na tej poti dala doseči mir in edinstvo. Kdor pa ta mir išče na napačni osnovi, bo žel le sovraštvo. Vse pridiganje o miru je jalovo, če ne nudite tudi pomiritve.«

skega kozmopolitizma, jih v drugi fazi zamenja romantični kult preteklosti, ki skuša v čustvu premagovati nastajajoča nasprotja; začenjajo se uveljavljati ideje liberalizma: v imenu lastne svobode se postulira svoboda in enakopravnost tudi za druge. Morda bi se dal ta razvoj v nekoliko poenostavljeni obliki ponazoriti v sledeči shemi: poznojožefinski (racionalistični) — romantični — romantično-(emocionalni) — romantično-liberalni koncepti. Vendar bo treba še poglobljenega študija te problematike, da bomo ta razvoj lahko jasneje določili.

(Gotovo spada med pikantnosti zgodovine, če duhovni in politični voditelj Koroških Slovencev v drugi polovici 19. stoletja Andrej Einspieler v svojem listu »*Stimmen aus Innerösterreich*« skoraj dobesedno ponovi to Rizzijevo argumentacijo in če se mora še 100 let kasneje vodilna osebnost Koroških Slovencev po drugi svetovni vojni dr. Joško Tischler v boju za pravice svojega naroda sklicevati na istega »nemškonacionalnega« Rizzija.³⁰)

Ne moremo se več spuščati v analizo vseh tistih prispevkov v Carinthii, ki se ukvarjajo s problemi nadnacionalnega sožitja in kulturnega razvoja obeh narodov, živečih v koroškem prostoru.³¹

Zato bi ob zaključku opozoril le še na to, da to razmerje nikakor ni bilo enostransko, marveč je bilo zasnovano na temelju dejavne medsebojne pomoči in medsebojnega sodelovanja.

Tudi slovenski sodelavci Carinthie so si pridobili marsikatero zaslugo za nemško, predvsem koroško literaturo: Jernej Marošnik (1805—1868), Blaž Hermetter (1828—1860) in Jernej Levičnik (1808—1883)³² so pesnili v slovenskem in v nemškem jeziku, Urban Jarnik je obogatil nemško literaturo z najdbami staronemških rokopisov³³, poljudnoznanstveni pisatelj, organizator in meceni Matija Ahacel Kobentar (1779—1845) je podpiral in usmerjal nemške in slovenske talente. Slovenski in nemški pesniki, pisatelji in kulturni delavci so si medsebojno pomagali pri delu in si izmenjali marsikatero spodbudo. Tako je na primer Urban Jarnik opozoril svojega prijatelja na snov, ki jo je le-ta uporabil za svojo dramo »*Inguo*«. ³⁴ V to zgodbo iz časov pokristjanjevanja alpskih Slovanov in upiranja domačega plemstva je Fellinger vložil ideje svobode, strpnosti in plemenitega človekoljubja, ki so ob krstni uprizoritvi leta 1817 doživele v Celovcu navdušen sprejem.³⁵ Drama obenem nedvomno predstavlja tudi vrhunec Fellingerjevega ustvarjanja ter odrskega življenja v Celovcu tega časa nasploh.

Tako nam kaže bežen pogled v koroško literarno zgodovino zgodnjega 19. stoletja živo podobo medsebojnega prepletanja dveh kultur v malem, skoraj bi rekel, provincialnem koroškem prostoru. Gotovo, le redkokdaj so omenjeni pesniki in pisatelji dosegli pravo estetsko višino in veljavo, ki bi bila več kot regionalnega pomena, vendar jih njihova dejavna, vedno znova uresničena strpnost še danes dviga nad ta provincialni okvir.

³⁰ (Dr. Josef Tischler), Die Sprachenfrage in Kärnten vor 100 Jahren und heute. (Auswahl deutscher Zeitdokumente und Zeitstimmen), Celovec, str. 7—24.

³¹ Gl. več o tem: Johanna Morskoj, Die slowenische Wiedergeburt im Lichte der deutschsprachigen Publizistik von 1800—1850. Phil. Diss. Wien 1954.

³² Prim. SBL na ustreznih mestih.

³³ Nussbaumer, str. 362.

³⁴ Zgod. slov. slovstva II, str. 7.

³⁵ Nussbaumer, str. 337 sl.

Čas bi bil, da bi se sodobna literarna zgodovina intenzivneje zanimala za ta vozlišča duhovnih tokov in duhovnih konfrontacij, da bi vsemu, kar je moglo kot sad tega nadnacionalnega sodelovanja nastati skupnega in združujočega, dala večjo veljavo in težo. V času pa, ko medsebojno kulturno sodelovanje obeh narodov kljub vsem deklarativnim izjavam še vedno ogroža duh narodne ne-strpnosti, imajo ti koncepti še svoj poseben zgodovinski kontekst ter kažejo na anahronizem ozko-nacionalističnih nazorov določenih krogov na Koroškem.

Praga, 12. 9. 1970.

Franc Žagar

Ljubljana

VAJE ZA BOGATENJE BESEDNEGA ZAKLADA

V nekaterih jezikovnih vadnicah so vaje za bogatenje besednega zaklada, vendar jih učitelji slovenščine kaj radi preskočimo. Pri pouku vtepamo učencem v glavo najnujnejše slovnično in pravopisno znanje, vaje za bogatenje besedišča pa se nam zdijo skoraj izguba časa. Te vaje pač še niso prešle v učno tradicijo, z njimi se ukvarjajo le posamezniki. Žal pa se s tem odrekamo zelo zanimivi in koristni obliki dela.

V pričujočem sestavku nameravam poročati o nekaterih vrstah vaj, ki sem jih preizkušal v svoji učni praksi. Vzpodbudo zanje so mi dali učbeniki dr. Silve Trdinove, dr. Jožeta Toporišiča, Marije Jalnove, članek Vlaste Pacheiner v JiS, 3. letnik, pa tudi Slovenski pravopis in Slovar slovenskega knjižnega jezika. Težko je točno predvideti, za katero učno stopnjo, za kateri razred je primerna posamezna vrsta vaj. Precej zavisi tudi od tega, koliko so se učenci že ukvarjali s takšnimi vajami. Vrste vaj sem razvrstil po njihovi zahtevnosti, seveda so tudi v okviru posamezne vrste možne lažje in težje vaje.

Najenostavnejša, že za majhne otroke primerna vaja je iskanje *antonimov*. Učitelj sestavi seznam besed, največkrat so to pridevniki ali glagoli, učenci pa iščejo besede z nasprotnim pomenom, kot sta si v nasprotju npr. kratek in dolg. Takšenle je primer takega seznama:

majhen, mehek, moker, oster, plitev, prazen, svetel, tenek, vbokel.

Če opazimo pri učencih enoličnost, okornost v izražanju, je zelo koristna vaja iskanja *ustreznejšega, polnejšega izraza*. Za to vajo je treba pripraviti primerne stavke; najbolje jih je izbrati kar iz spisov učencev. Takó delamo to vajo:

Na dvorišču so otroci (se igrajo, skačejo).
Na vrtu so nageljni (rastejo, se razcvetajo).
Na sredi vasi je lipa (stoji, se košati).
V daljavi so gore (se dvigajo, se belijo).
V peči je ogenj (gori, plapolja).

Mlajši učenci pišejo zelo kratke sestavke. Treba jih je navaditi, da z *atributi* obogatijo stavke. Z atributi lahko dopolnjujejo svoje stavke, lahko pa tudi iščejo izpuščen atribut v stavku kakega pesnika ali pisatelja. Tako npr. ob Župančičevem verzu »In . . . rut so vesele tvoje oči« ponavadi zberejo vse mogoče vrste in barve rut:

volnenih, svilenih, židanih, debelih, tankih, prozornih, karirastih, križastih, rožastih, črnih, modrih, vijoličastih, rdečih, rožnatih, pisanih.

Kakšno zadovoljstvo je, ko uganemo avtorjevo besedo!

Zanimivo delo je tudi ugotavljanje *besednih družin*.

Učenci zberejo npr. vse besede, izvedene iz korena *pis-*: *pisati, pisanje, pisava, pisec; pisalec, pisalo, pisalen, pisan, pisanice, pisanka; pisatelj, pisateljevanje, pisateljevati; pisar, pisarna, pisarniški; pismo, pisemski; pismen, pismenost; dopisati, izpisati, napisati, odpisati, opisati, podpisati, popisati, prepisati, pripisati, razpisati, spisati, vpisati, zapisati.*

Nabrano gradivo je treba vsebinsko, abecedno urediti in podčrtati pripone in predpone. Te vaje povezujejo v učenčevi zavesti besede v večje celote in vzbuja zanimanje za besedotvorje in etimologijo.

Večje gibčnosti izražanja se učenci naučijo tudi pri zbiranju *sinonimov*. Popolni sinonimi so redki, pač pa je jezik zelo bogat z intenzivnimi sinonimi — besedami, ki izražajo različno stopnjo, obliko istega pojava. Posebno veliko takih besed je v zvezi s človekom, njegovim značajem, vsakdanjimi opravili, npr. glava, ženska, hinavski, hoditi, piti. Takole serijo sinonimov lahko zberejo učenci h glagolu *smejati se*:

hahljati se, hehetati se, hihetati se, hihitati se, hihotati se, hohotati se, muzati se, režati se, smehljati se, smejčkati se.

Ko začne zmanjkovati sinonimov, preidemo k ugotavljanju vsebinskih in stilističnih razlik med njimi. V gornjem primeru gre predvsem za razlike v glasnosti, sproščenosti smeha (*hihitati se*: *krohutati se*) in v načinu odpiranja ust (*muzati se*: *režati se*).

Obenem s sinonimi je umestno zbirati *komparacije*. Stavek »Smejati se je kot . . .« učenci takole dopolnjujejo:

kot bedak, kot cigan belemu kruhu, kot čarovnica, kot norec, kot opica; kot bi bisere stresal, kot bi koza po plehu srjala, kot bi motor kurbal.

Po opravljenem zbiranju se vsiljuje razmišljanje o vznesenosti ali vulgarnosti komparacije, o njenem knjižnem, pogovornem ali žargonskem poreklu, o njeni obrabljenosti ali originalnosti. Tudi opozorilo, kako je z vejico pred *kot, kakor*, najbrž ne bo odveč.

Besede, ki so vsebinsko med seboj povezane, imenujejo jezikovni teoretiki *sistem besed* ali pa tudi *jezikovno polje*. Nekateri sistemi so dokaj zaključeni, npr. barve, sorodstvo, vojaški čini, drugi pa so manj jasno omejeni in razčlenjeni. Ugotavljanje sistema besed lahko povezujemo z obravnavo berila ali s pripravo za spis. Takole zberejo učenci npr. besede za *dele njive*:
ogon, leha, greda, brazda, jamič, grob, osredek, ozare, razor.

Takole pa za *vrste njiv*:

ajdišče, deteljišče, hmeljišče, ječmenišče, koruzišče, krompirišče, lanišče, ovsišče, pšeničišče, strnišče, zelnik.

Tudi pri tej vaji se je treba pogovoriti o pomenskih razlikah med besedami. Dele njive se da lepo ponazoriti z risbo. Vrste njiv definiramo glede na pridelke. Pri tem določanju nastajajo tudi problemi. Kdaj gre za njivo s pridelkom (deteljišče), kdaj za njivo, na kateri ni več pridelka (ajdišče)? Po katerih pridelkih ostane strnišče? Mnogokrat taki problemi niso rešljivi, če ne preštudiramo ustreznih knjig ali poizvedujemo pri strokovnjakih. Za mnoge sisteme besed je sploh bolje, da o njih ne razpravljamo pri slovenščini, ampak to prepustimo posebnim učnim predmetom. (Npr. družbene ureditve, oblaki, ptiči.)

Vsaka količkanj rabljena beseda ima več *pomenov*. Kot pri sinonimih so tudi tu na prvem mestu besede, ki se nanašajo na človeka, npr. bok, čelo, glava. Ugotavljanje pomenov besede se deli na več faz: najprej je treba zbrati čimveč in čimbolj različnih zvez, v katerih beseda nastopa; nato je treba gradivo analizirati glede na vsebinske razlike in podobnosti, s tem doženemo pomene; končno je treba v okviru posameznih pomenov gradivo po slovnicih kriterijih in po abecedi urediti. Učitelj si lahko pred vajo ogleda članek o obravnavani besedi v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (od A do H) oziroma v Slovenskem pravopisu. Če jih usmerjamo, so učenci zadnjih razredov osemletke ali srednje šole sposobni izdelati približno takole shemo npr. besede *glava*:

1. del telesa:

iz vode so štrlele samo glave; debela, podolgovata glava; človeška, svinjska glava; to je važno kot glava na vratu / stalna zveza: mrtvaška glava = lobanja ali njena slika /;

2. glava kot središče razuma:

glava mu je ostala doma; delaj z glavo; je bistre, trde glave; glavo ima trdo kot beton / fraze: ušlo mi je iz glave = pozabil sem; težko mi gre v glavo = težko razumem;

3. človek glede na nadarjenost:

glava, ki je izumila elektromotor;

4. poglavar, vodja:

zbrale so se visoke glave; glava družine;

5. žival, navadno govedo:

v hlevu je pet glav;

6. zgornji, sprednji ali odebeljeni del:

zelnata glava; glava vijaka, žeblja;

7. naslovni del:

glava časopisa, načrta;

fraze:

spis je brez repa in glave = brez urejenosti; ne bo ti krona padla z glave = to ni sramotno zate; manjka ti kolešček v glavi = čudaški si; imaš slamo v glavi = neumen si; ne rini z glavo v zid = ne poizkušaj doseči nemogočega; oče je glava družine, mama pa vrat in suče glavo, kamor hoče = očetova odločitev je odvisna od matere; visoko dviga glavo prazen klas = neumnež je domišljjav;

termini:

cilindrska glava; magnetofonska glava; varnostna glava pri smučeh.

Besede nimajo samo poimenovalnega značaja, ampak imajo pogosto tudi določeno *stilno vrednost, krajevno ali časovno opredeljenost*. Nekateri jezikoslovci pravijo temu opazne besede. Slovar slovenskega knjižnega jezika nakazuje to lastnost besed s kvalifikatorji, npr.: pogovorno, preneseno, pisarniško, starinsko, nizko, evfemistično, neustaljeno itd. Da bi se učenci pojavnost zavedeli, je najbolje izpisati nekaj seznamov kvalificiranih besed iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika. Učenci iščejo tem besedam ustrezne nevtralne sinonime. Takóle poteka delo ob seznamu »pogovornih« besed:

aŕna — opica; blond — svetlolas, plavolas; coprnik — čarovnik; čorav — slep, neumen; dohtar — doktor, zdravnik; dopasti se — biti všeč, ugajati; fičko — fiat 600, 750; frajer — gizdalin; filterica — cigareta s filtrom; gips — mavec.

Takole pa ob seznamu »knjižnih« besed:

apokaliptičen — grozoten, strahoten; azuren — nebesno moder; čarodej — čarovnik; Damoklejev meč — stalna nevarnost; dražesten — ljubek, privlačen; de facto — dejansko; dehteti — dišati; dete — otrok; gostolas — z gostimi lasmi; gostoleti — žvrgoleti, peti. Po takih vajah razpravljamo z učenci o plasteh besed, o vzrokih razslojenosti besedišča in o uporabnosti opaznih besed.

Razlaganje manj znanih besed v tekstu je že v navadi. Možni sta dve vrsti razlag: besedo *aspidistra* razložimo lahko kot »vrsta rastline« ali pa kot »sobna rastlina z velikimi suličastimi listi«. Prvo lahko razberemo že iz konteksta, za drugo pa je običajno treba iskati dodatnih informacij. Težiti moramo k drugi vrsti razlage. Daje pa tekst še drugačne možnosti spoznavanja besed. Iz zgodovinskega romana izpišemo vse starinske besede, iz ljudske povesti pogovorne in narečne besede, iz pesmi besede v prenesenem pomenu in komparacije, iz poljudnoznanstvenega članka termine. Proučujemo lahko menjavanje sinonimov v kakem tekstu, razliko med besediščem avtorjeve besede in dialoga. Tudi sestava popolnega slovarja kake pesmi ali proznega odlomka je lahko izvrstna osnova za spoznavanje avtorjevega stila.

Razmisliti je treba tudi o načinu vodenja vaj za bogatenje besednega zaklada. Učenci so pri delu navadno zelo impulzivni: vpadajo v besede, ne poslušajo drug drugega — bojijo se, da ne bi pozabili, kaj so hoteli reči. Pomirjevalno in hkrati vzpodbudno vpliva nanje, če gradivo zapisujemo na tablo, na list papirja ali vsako besedo, besedno zvezo na poseben listek. Ker je učitelj zelo zaposlen z usmerjanjem dela, je najbolje izbrati za zapisnikarja koga izmed učencev.

Računati je treba, da učenci podvržejo tudi kako zafrkljivo, nesmiselno besedno zvezo; tedaj je edino pametno, da se z njimi vred nasmejemo. Nabrano gradivo je treba urejati in analizirati. Skrbeti moramo, da ostane dovolj časa za posplošitve in za razgovor o uporabnosti pridobljenega znanja. V zvezke ali posebne beležnice vpišejo učenci že urejeno gradivo in najpomembnejše ugotovitve. Vaje največkrat delamo s celim razredom; ko pa učenci že dobro obvladajo tehniko dela, jih lahko delajo tudi v skupinah, vsak zase ali pa kot domačo nalogo. Največkrat se za vaje uporabi ena učna ura, nekatere vaje se raztegnejo tudi na dve uri, lažje vaje pa se opravi tudi v desetih minutah, tako rekoč za razvedrilo po napornejšem delu.

Navedel sem nekaj vrst vaj za bogatenje besednega zaklada, iznajdljiv učitelj bo gotovo našel še mnoge druge. Mislim, da smo se ob pretresanju teh vaj prepričali o njihovi koristnosti za izražanje mladega človeka. Presenetljivo je, kako se izvrstno povezujejo z ostalimi oblikami dela pri slovenščini: s spisjem, z obravnavanjem tekstov, s slovničnim poukom; povezujejo se tudi z drugimi učnimi predmeti in z izkušnjami iz vsakdanjega življenja. Prepričan sem, da jih bo učitelj, ki bo poizkusil z njimi, sprejel za stalno obliko dela.

Slobodan Marković

Beograd

KAJ JE PRAVZAPRAV KNJIŽEVNOST ZA OTROKE

Ko razmišljam o vprašanju: »Kaj je pravzaprav književnost za otroke?«, se mi zdi eden od elementov za odgovor razmerje med delom in bralcem, ali bolje rečeno to, kako bralec delo sprejema; posebno otroški bralec; kaj pogojuje njegov sprejem. Pričeti moramo z znanimi dejstvi, da je bralčevo (dejal bi tudi poslušalčevo) doživljanje dela po eni strani pogojeno s psihofizično rastjo bralca, z njegovim razvojem, po drugi strani pa s strukturo umetniškega ustvarjanja, z njegovimi vsebinskoizraznimi posebnostmi.

Pri teh razmišljanjih moramo zlasti vedeti, da otrok, ta zelo heterogeni bralec oziroma poslušalec, star od dveh do štirinajst, petnajst ali celo več let, doživlja književno, pa tudi vsako drugo umetniško delo, psihološko — hedonistično, z užitkom in naslado. Pri tem se pojavlja neskalsena iluzija, da se pred njegovimi očmi — pred njim in okrog njega — odvija neko življenjsko dogajanje, v katerem tudi sam sodeluje. Otrok vidi kot v »filmu«, ki se pred njim odigrava, in v katerem je tudi sam igralec; ali pa si morda predstavlja, da vidi, čuti, dela ter neposredno doživlja. Ta popolnost in stvarnost predstave vlada pri otrokovem sprejemanju knjige nad bralcem in pri doživljanju ne dopušča, da bi se razvila zgodovinska, socialna ali kritična iluzija.

Zgodovinskost, družbenost in kritičnost se kot komponente doživljanja pojavijo le pri bralcih — poslušalcih z bogatejšimi življenjskimi izkušnjami, z razvitejšim

duševnim občutkom za primerjanje in izbiranje dejstev, s katerimi se človek srečuje, pa z večjo mero funkcionalnega ali zavestnega usmerjanja pozornosti in postopka. Te lastnosti se torej pojavljajo pri odraslem bralcu. Vizija, ki jo izzove in tvori umetniško delo pri takem, da uporabim ekonomski izraz, »konzumentu«, je mimo »konzumentovega« pristnega sprejemanja njenih sestavin, poleg uživanja, navdušenja, osvajanja in sprejemanja vzrok za večje ali manjše preizkušanje njene socialne funkcije ter njenih odnosov do podobnih ali različnih pojavov in predstav. Izkustveni element, ki je prisoten v zavesti, nasprotuje delovanju poetične vizije kot popolne iluzije. To pa je ena osnovnih razlik v načinu dojemanja književnega dela med mlajšimi in starejšimi bralci — poslušalci, med otroki in odraslimi. Glede na to ločujemo bralce; na ustrezni ločitvi pa temelji tudi izbiranje in ločevanje umetniških književnih del, ki po svoji strukturi ustrezajo posameznim krogom bralcev — otrokom ali odraslim. Že vnaprej pa moramo poudariti relativnost in spremenljivost meje med obema kategorijama; meja je vsekakor odvisna od individualnih lastnosti bralca, od zgodovinskih in družbenih dejavnikov, ki ga obdajajo in oblikujejo.

Popolno življenje otrok v situacije, v katerih so zabrisane meje med imaginarnostjo in realnostjo, lastnost otroške narave —, dovoljuje, da v poetski predstavi otrok — bralec tudi sam postane igralec in intenzivneje sodeluje pri dogajanju. To mu omogoča resnično življenjsko ustvarjalno igro, v kateri sta domišljija in stvarnost tesno povezani. Nasprotno temu pa se s postopnim rojevanjem in razvijanjem historičnosti in kritičnosti v kasnejših letih zmanjšuje moč popolnega zanosa, ustvarjanja polne iluzije in predavanja igri. V zrelejših letih so za sprejemanje književnega dela primarnejša soočevanja in opažanja od domišljije in igre. To pa še ne pomeni, da sta doživljaj in užitek, ki se pojavljata v človeku z dočaranjem sveta, manj intenzivna. Lahko sta celo močnejša, ker sta bolj kompleksna. (V teoriji imenujemo to estetski doživljaj, medtem ko je prvo psihološki, neposredni doživljaj.)

Sposobnost, način in bistvo bralčevega sprejemanja umetniškega dela so torej lastnosti, po katerih lahko shematsko delimo bralce na dve bralni kategoriji, hkrati pa te lastnosti pogojujejo posebne vsebinske in izrazne specifičnosti književnih stvaritev, zaradi katerih naj bi jih bralci sprejemali. Kljub vsemu ostajamo namreč pri stari resnici, ki pravi, da delo sicer fizično obstaja neodvisno od bralca, njegova umetniška vrednost in aktivna prisotnost v svetu lepote, kar pomeni njegovo življenje in trajanje, pa se uresničujeta samo v odnosu bralca do dela in v tem, koliko in kako delo bralca odbija ali privlači.

Ker želim osvetliti nekatere bistvene lastnosti književnih del za otroke, moram ponoviti misel, ki sem jo izrekel pred dvema letoma na Zmajevih igrah: »Dela za otroke so v bistvu umetniško enako pomembna kot ostala književna dela in ostajajo neločljivo povezana s homogeno umetniško, literarno družino. V življenju, v človekovi zavesti, v njegovih izkušnjah in doživljanju namreč ni prisotna samo zavest o otroštvu kot drobec neke življenjske celote, ampak je prisotna tudi otroška narava, preprostost, sprejemljivost, nagonska radost ali žalost, potreba po gibanju ali igri. Torej obstajajo odlike, ki se razlikujejo od logičnega spoznanja in življenjske sestavljenosti, jima nasprotujejo ali ju celo zanikajo. Iz teh posebnosti sveta in človeka — ustvarjalca se dviga tista preprosta radost in človeško sporočilo, ki ga otrok občuti in izlušči iz književ-

nega dela. Pri tem se oblikuje in navaja k aktivnosti, ki je elementarno prisotna v vsaki umetnosti.«

Poezija in proza, ki ju sprejema tako široka sredina bralcev in poslušalcev, sredina otrok, nudita enkratnost občutkov in razumevanja poetičnega sveta, katerega struktura in izraz nista večplastna in komplicirana (to pa še ne pomeni, da sta neresnični ali morda naivni). V književnem delu nasploh je umetniška predstava grajena na emotivnih, racionalnih in iracionalnih prvinah, ki so izražene neposredno, enotno, hkrati pa ustrezajo tudi zahtevam večjega življenjskega izkustva ter spoznavanju zapletenih človeških odnosov. Simboli, metafore, alegorije in ostale izrazne možnosti so zgoščene in med seboj prepletene, za njihovo razumevanje in dojetje pa je potrebna široka spoznavna osnova, moč domišljije in asociiranja. Refleksivna in celo filozofska osnova z zgoščenim izkustvom, ki se sproti spreminja v sliko ali pa se izraža na drugačen način, je po mojem mišljenju bistvena lastnost dela za odrasle; še prav posebno je značilna za dela iz sodobne književnosti. — Književne stvaritve, ki so izražene s takšnimi nosilci vsebine, kot so slika, glasba, ritem ali zgodba brez filozofskega podteksta, so mnogo bolj dostopne otrokom, pa čeprav izpovedujejo enako sestavljene misli in čustva ter polnovredno odredajo koordinate človekove usode v prostoru in času. Slika, ritem in igra so namreč bistvenega pomena za vzpostavljanje otrokovega stika z umetniško predstavo, za njeno uresničitev in dojetje. Hkrati z enostavnostjo pa so to tudi temeljne prvine v delih za otroke. Pri prebiranju književnega besedila otroci najlaže občutijo in zaznavajo same sebe, sodelujejo, se istovetijo s tistim, kar jim nudimo, in delo nagradé, če je v njem zrno smisla ali nesmisla; seveda pa le takrat, kadar spodbuja oz. ustreza razgreti, žejni in radovedni otroški naravi. (Majhen, navidezen paradoks je prav v tem, da mora biti zrno smisla in nesmisla jasno —, torej da ga otroci lahko sprejmejo kot spodbudo.)

Dela za otroke nudijo s svojim izrazom in vsebino potemtakem mlademu bralcu možnost za *igro*. Čeprav je težko označiti pojem te igre, lahko rečemo, da gre za odnos do sveta, način otrokovega sprejemanja in njegove ustvarjalne aktivnosti. Naj povemo še bolj določno: otroci se igrajo, ker v svoji iluziji in v predstavah ne razlikujejo realnega od izmišljenega. Otrok je med igro vesel in zaskrbljen, sanja in dela, se nahaja v resničnosti in fantaziji ter v vsem tistem, kar gradi poetsko stvarnost. Otroška poetska stvarnost ni nikoli enaka realnosti ter je vedno nad njo, čeprav je s svojimi otipljivimi in neotipljivimi nitmi izšla iz nje in je vezana nanjo. V takšni stvarnosti je otroška igra zelo pomembno življenjsko dejanje. Večina poetskih predstav, ki so za otroka sprejemljive, v katerih se igra, je ustvarjenih predvsem iz življenjskih prvin, ki obdajajo otroka, pa tudi iz cele vrste otroku neznanih problemov in dilem. Domišljija in igra razrešujeta tisto, kar je nepojasnjeno, pokukata v skrivnost, človeško nemoč spreminjata v moč.

Književno delo za otroke lahko z užitkom berejo otroci in odrasli, medtem ko otroci ne morejo dojeti del za odrasle. Mislim, da moramo prav v tem iskati tudi odgovor na prvotno zastavljeno vprašanje. Otroci se ne morejo dvigniti na raven odraslih, čeprav normalno težijo k temu in bodo nekoč to zmogli. Zato pa se odrasli lahko »pootročijo«, se vživijo v otroško dušo in v življenje, saj so nekoč

tudi sami bili otroci in nosijo otroškost v sebi kot osnovno plast, v kateri so pričeli spoznavati svet.

Če smo *razdelili književnost glede na bralce* in oddelili literarni krog del za otroke, si lahko zastavimo še vprašanje, ali gre torej za dela, ki so »namensko« pisana za otroke. Književna dediščina kaže, da gre pri tem za dela, ki jih otroci sprejmejo in lahko razumejo na glede na to, ali so pisana zanje ali ne. Če je torej namenski moment obstajal in če zanj vemo, ostaja v sferi ustvarjalčeve biografije kot zunanji dejavnik; pomaga nam pač pri iskanju oz. opredeljevanju, raziskovalcu omogoča lažji pristop do snovi, ni pa bistven in je za bralca irelevanten. Celota dela, njegovca avtonomnost in neodvisnost od avtorja, od tistega, kar je avtor hotel, torej tisto, kar delo je, kar je postalo in kar pravkar postaja, omogoča in narekuje ustrezno zavestno klasifikacijo.

Zavestno določevanje književnosti za otroke v posebno vrsto poteka torej na osnovi funkcije, ki izhaja iz razmerja delo — bralec. Sama funkcija dela pa je pogojena z njegovo strukturo, ki ustreza bralčevi moči sprejemanja, tako da gre torej za vzajemno odvisnost. V resnični, nedeljivi umetnosti oziroma književnosti premorejo posamezna dela lastnosti, ki jih kot posebne kategorije določajo za berilo mlajših ali starejših bralcev. »Književnost za otroke« je torej realna, hkrati pa tudi konvencionalna literarna kategorija, ki je nastala kot književni pojem tako zaradi specifičnosti svoje strukture in odnosa delo — bralec kot tudi iz praktičnih življenjskih razlogov — šolskih, knjižničarskih, založniških. Poudariti moramo, da je književnost za otroke samostojen, hkrati pa tudi *sestavni del književnosti kot celote*.

Kar zadeva termin, mislim da se je pomembnejše vprašati po bistvu dela, ne pa ali je to delo namenjeno mladim ali odraslim bralcem. Pri osvajanju terminologije pač upoštevamo ustrezno tradicijo; le tako namreč lahko najdemo besedo, ki bi najbolj ustrezala bistvu. Zdi se, da bi glede na razvitost ustreznega pisanja, kakor tudi glede na razvitost in na dosežke otroškega ustvarjanja — ustvarjanja otrok samih — lahko uporabili termin »književnost za otroke« kot oznako za književna dela, ki jih otroci berejo. Termin »otroška književnost« pa bi ustrezal vsemu tistemu, kar otroci sami ustvarjajo. — Vendar verjetno sam termin niti ni bistven.

Dokaz za trditev, da ni bistveno, kakšen da je termin, je končno cela vrsta tujih besed, ki smo jih osvojili kot književnoteoretične ali književnozgodovinske oznake; njihovo prvotno pomensko poreklo nam namreč danes pogosto sploh ni znano. Vemo samo, kaj ti termini pomenijo pri nas in kaj z njimi dogovorno označujemo. Šele ko dojamemo bistvo, se tudi lažje odločimo za termin.

— Zastavimo si še eno vprašanje: vprašanje razlike med književnostjo za otroke in berilom za otroke. To razliko vidimo v naslednjem: v književnost za otroke sodijo celotna dela, pesmi, krajši ali daljši prozni sestavki, ki po svoji strukturi ustrezajo moči otrokovega sprejemanja. Ta dela sodijo tudi v berilo za otroke, čeprav je pojem berila širši. Sestavljajo ga namreč lahko tudi odlomki posameznih zaključenih del, ki so po svoji zgradbi enostavnejša, tako da jih otroci lažje dojemajo. Še več; za takšne odlomke in dela ni potrebno, da otroci zmorejo sprejeti vse njihove elemente. Dovolj je, da ujamejo samo del njihovega spo-

ročila, bistvo itd. Ti deli se potem zavestno vključujejo v koncepcijo celotnega berila. Pojem lektire ali berila je nastajal hkrati z razvojem in pomenom šole ter njene funkcije, zato v svetu jasno ločijo med pojmom — berilo za otroke in književnost za otroke. Mislím, da v berilo sodijo tudi dela z zgodovinsko vsebino, znanstveno-fantastična dela ter vrsta del z drugih področij, dela torej, ki mejijo na književnost, ki pa v svojem bistvu niso več umetnost, niso književnost.

Matej Rode

Gimnazija Celje

SPOL SAMOSTALNIKOV V RUŠČINI IN SLOVENŠČINI

Na splošno velja pravilo, da se spol v ruščini in slovenščini ujema. Tako pravi Jakopin v svoji slovnici: »Občutek za razlikovanje spolov, ki ga ima Slovenec v svojem jeziku, nas tudi v ruščini varno vodi skoraj pri vseh samostalnikih.«¹ Kljub temu sem pri dijakih opazil težave, ko so morali samostalnikom kot na primer *nadpis'* ali *zver'* dodati pridevnik. Tudi s *kino* ali *menju* ni bilo lahko. Postal sem pozoren na podobne napake in spoznal, da so posledica pojava, ki mu pravijo interferenca. To je nezavedno prenašanje zakonitosti enega jezika v sistem drugega. V našem primeru je bilo to pripisovanje besedi *nadpis'*, ki je v ruščini ženskega spola, lastnosti moškega spola, ker je podobna beseda v slovenščini moškega spola.

Zaman sem iskal kaj več o tem pojavu v naši skromni rusistični literaturi. Šele Jakopinova slovnica je dala nekaj splošnih opozoril. Le-ta so mi bila vodilo pri nadaljnjem delu. Da bi ugotovil, kolikšna je možnost zamenjave spola v ruščini in slovenščini, sem pregledal nekaj slovarjev.² Izpisal sem si tiste besede, pri katerih se spol v ruščini ne ujema z besedami istega korena v slovenščini, torej take, pri katerih je verjetnost, da bo prišlo do interference, precej velika. Ob tem sem prišel do nekaterih ugotovitev, o katerih bo govor v pričujočem stavku.

Vse besede, pri katerih se spol v obeh jezikih razlikuje, lahko razdelimo v štiri skupine:

1. slovanske	3. lastna imena
2. tujke	4. kratice

1. Pri besedah slovanskega izvora jih je le nekaj, pri katerih se spol v obeh jezikih ne ujema. Zanje pravi Jakopin, da so »v našem jeziku nasprotnega spola«.³

¹ Franc Jakopin: Slovnica ruskega knjižnega jezika, DZS, Ljubljana 1968, str. 111.

² S. I. Ožegov: Slovar' ruskogo jazyka, izdanije pjatoe, Moskva 1963.; I. V. Lehin: Slovar' inostrannyh slov, izdanije šestoe, Moskva 1964.; Orfografičeskij slovar' ruskogo jazyka, izdanije vos'moe, Moskva 1968.; Slovenski pravopis, Ljubljana 1962; Franc Verbinc: Slovar tujk, druga izdaja, Ljubljana 1970.

³ Slovnica ... str. 112.

Moškega spola so *zver', gus', mul, par, tis* ter *žezl*, ki je v slovenščini srednjega spola.

Ženskega spola so *von', grozd', zapis', letopis', mozol', mol', nasyt', opis', pristan', pečat', perepis', podpis', rys', rukopis', tysjača, cel'*.

Srednjega spola so *veko, vojsko, oblako, jarmo*.

Razlike so nastale kot posledica zelo pestrih vzrokov. V večini primerov gre za posebnosti: od slovenskih (veka: *veko*, gos: *gus'*) do južnoslovanskih (*pečat: pečat'*, vojska: *vojsko*), od vzhodnoslovanskih (molj: *mol'*, ris: *rys'*) do ruskih (*para: par*, oblak: *oblako*) ter nekdanjih omahovanj v ruščini (*grozd: grozd'*, *mozol: mozol'*). Svojo skupino tvorijo sestavljenke iz podstave *-pis'*.

2. Tujke deli ruščina v dve veliki skupini:

1. take, ki jih po obliki lahko vključi v ruski oblikoslovni sistem in

2. take, ki jih ne more.

2. 1. V tej skupini so vse tujke na soglasnik in nenaglašeni -a. V njej je vrsta besed, pri katerih se spol v ruščini in slovenščini ne ujema. Mnoge so prihajale v oba jezika po različnih poteh in se pri tem ravnale po različnih pravilih. O tem pravi Jakopin: »Pri prehajanju tujih samostalnikov v rusko besedišče je le deloma odločal spol, ki ga je imel samostanik v svojem prvotnem jeziku; velikokrat je odločal zgolj konec samostalnika na trd soglasnik, na mehke soglasnik, na -a. V nekaterih primerih je spol odvisen tudi od tega, ali so besedo sprejeli po sluhu ali po pisavi, ali pa tudi po kakšnem posredovalnem jeziku. Slovenščina in ruščina sta mednarodne tujke često sprejemali po različnih poteh, zato se te besede v enem in drugem jeziku v spolu lahko tudi razlikujejo med seboj.«⁴

Pri prehajanju tujk v oba jezika je moči zaslediti nekatere zakonitosti. Nanje je za južnoslovanske jezike opozoril Boris Markov.⁵ Kjer se te zakonitosti v ruščini in slovenščini ne ujemajo, je prišlo tudi do razlik v spolu. Najznačilnejše so naslednje:

1. francoske besede na nemi -e

5. latinske besede na -us in -is

2. grške besede na -sis

6. latinske besede na -ium

3. latinske besede na -itas

7. grške besede na -ma

4. grške besede na -os

8. francoske besede na -l

2. 1. 1. Največja skupina tujk, pri katerih se spol ne ujema, so francoske besede na nemi -e. Ruščina jih je sprejela po posluhu, zato se končujejo na soglasnik in so moškega spola (*adres, bank, limon, parad*). Slovenščina jih je dobila preko nemščine, kjer so ženskega spola. Zato jim je dala končnico -a. Izjem je le malo: *bronz, prem'era, reforma, uniforma, franšiza, ekspertiza, eskadril'ja*, ki so v obeh jezikih ženskega spola; na drugi strani pa so *amalgama, kotlela, mitral'ez, mozaika in filigran'* v ruščini ženskega, v slovenščini pa moškega spola.

2. 1. 2. Drugo veliko skupino tvorijo prvotno grške besede na -sis. V slovenščini so dobile končnico -a in so ženskega spola, v ruščini pa se končujejo na so-

⁴ Slovnica ... str. 113.

⁵ O gramatičeskem rode »evropeizmov« v južnoslavjanskih jazykah. Sovetskoe slavjanovedenie, Moskva 1967, 4, 68—79.

glasnik in so moškega spola (*skepsis, tezis, analiz*). Izjeme so *antiteza, askeza, baza, gipoteza, katahreza, metageneza, metateza, parafraza, perifraza, teza, emfaza, faza, fraza*.

2. 1. 3. Latinske besede na *-itas* so v oba jezika prišle preko nemščine, kjer se je ta končnica spremenila v *-itāt*. Pri tem je slovenščina sprejela tudi spol ter jih uvrstila med ajevske samostalnike. Ruščina pa je sprejela le slušno podobo in so samostalniki zato moškega spola. Taki so *avtoritet, bonitet, varietet, generalitet, imunitet, paritet, pietet, promiskuitet, universitet, fakul'tet*.

2. 1. 4. O različnih poteh, po katerih so posamezne tujke prišle v oba jezika, priča tudi skupina samostalnikov, ki so v ruščino prišli naravnost iz grščine, kjer so se končevali na *-os*. Končnico so sicer odvrgli, so pa ohranili spol (*anekdot, gimn, kataklizm, katet, period, klimat, elastik*). V slovenščino so prišle te besede iz nemščine, kjer so ženskega spola; zato so uvrščene med samostalnike s končnico *-a*.

2. 1. 5. Nekaj podobnega se je zgodilo tudi z latinskimi besedami na *-us* in *-is* (*nul', platan, recidiv, titul, inicial, nominal*).

2. 1. 6. Zanimiva je usoda latinskih besed na *-ium*. V slovenščini je *-um* odpadel in se besede končujejo na *-j* ter so moškega spola. V ruščini je refleksa za to končnico *-ija*. Zato so besede ženskega spola *avditorija, beneficija, konservatorija, konsistorija, laboratorija, magnezija, misterija, monopolija, municipija, oratorija, privilegija, stadija, studija, teritorija*. Srečamo pa tudi obe drugi obliki: na *-ium* (*akvarium, kondominium, konsilium*) in *-ij* (*atrij, vivarij, glossarij, minnij, moratorij, natrij, sanatorij*), kar verjetno kaže na različne posrednike in različne čase prehoda.

2. 1. 7. Nekateri samostalniki ki so se v grščini končevali na *-ma* in bili srednjega spola, so v slovenščini izgubili končni *-a* ter postali moškega spola. V ruščini so te besede ohranile prvotno obliko in tako postale ženskega spola. Take so *aksioma, adenoma, diadema, glaukoma, mioma, morfema, problema, arkoma, sistema, fonema, ekzema, emblema, hromosoma*.

V tej skupini je tudi vrsta zloženek in sestavljenk s podstavo *-gramma* (*programma, elektrokardiogramma*). Izjema so le *parallelogramm* in sestavljenke iz *gramm* (*kilogramm, dekagramm*).

2. 1. 8. Med besede, pri katerih se spol v slovenščini in ruščini ne ujema, je treba šteti tudi besede, ki se končujejo na mehki *-l'*. To so v glavnem francoske besede in so v ruščini postale ženskega spola verjetno po analogiji z ruskimi besedami s sufiksom *-l'* (*padal', obitel'*). Take so *akvarel', bešamel', detal', duel', karusel', nonparel', panel', pastel', pastoral', patrol', parol', pedal', šrapnel', emal'*. Zanimivo je, da so te besede v francoščini po večini moškega spola, prav tako kot v slovenščini.

2. 1. 9. Preostane še večja skupina besed, pri katerih je težko razložiti, zakaj se spol v ruščini in slovenščini ne ujema.

Moškega spola so v ruščini *artišok, barkas, garpun, gobj, kafeterij, korall, kofe, sezon, kupol, milliard, paralič, pistollet, sfinks, front, citron, špinat*.

Ženskega spola so *bacilla, bona, violončel', keglja, kometa, kontrabanda, planeta, tafta, torpeda, pantera, salamandra*.

2. 2. Drugo skupino tvorijo tujke, ki se ne končujejo na soglasnik ali nena-glašeni -a. Ker jih ni bilo mogoče vključiti v morfološki sistem ruskega jezika, je zanje značilno, da se ne sklanjajo. Spol teh besed je, kjer je to mogoče, torej pri živih bitjih, podrejen naravnemu spolu. Tako so imena, ki pomenijo moško osebo, ne glede na končnico moškega spola (*buržua, ataše, dendi, maestro*), tiste pa, ki pomenijo ženske, ženskega spola (*ledi, frau, miss*).

Imena živali, ki sodijo v to skupino, so praviloma moškega spola (*boa, šimpanze, dingo, kolibri, kakadu*). Mnoge od njih uporabljamo tudi v ženskem spolu, odvisno ali gre za samca ali samico (*Šimpanze bežal. Šimpanze kormila detjonyša*).

Vse ostale besede v tej skupini, tiste torej, ki ne označujejo živih bitij, so v ruščini srednjega spola ne glede na končnice (*defile, dos'e, kupe, žele, kabare; derbi, žaljuzi, kroki, penni; vaterpolo, kakao, kino, libreto, gestapo; iglu, interv'ju, ragu, menju*).

Prav ta skupina dela Slovincem precej težav, ker so v slovenščini take besede moškega spola.

2. 3. Opozoriti je treba, da spol pri nekaterih tujkah še vedno omahuje bodisi med moškim in ženskim (*arabesk in arabeska, žiraf in žirafa, idiom in idioma, parafraz in parafraza, sanatorij in sanatorija*) ali med srednjim in ženskim (*viski in beri-beri*).

2. 4. Pri nekaterih besedah obstajajo dublete v spolu. Te so navadno vezane na razlike v pomenih. Tako pomeni *bazis* osnovo, *baza* pa vojaško oporišče, *metamorfoz* uporabljajo v biologiji, *metamorfoza* pa le v prenesenem pomenu. *Deviz* je 'reklo', *deviza* pa termin v bančništvu, *želatin* uporabljajo v kuhinji, *želatina* pa je tehnični izraz. Za vse te pomene ima slovenščina le po eno obliko. In nasprotno, ruščina ima za 'kateder' in 'katedro' le eno samo besedo *kafedra*. Nekaterne besede, posebno tiste iz druge skupine tujk, spreminjajo spol odvisno od pomena, ne da bi spreminjale obliko. Tako pomeni *boa*, če je srednjega spola, 'šal', če pa moškega, 'kačo'. Podobno tudi *soprano*: če pomeni 'pevko', je ženskega spola, če pa 'glas', je srednjega spola. Vendar je takih samostalnikov malo.

3. 1. Pri osebnih lastnih imenih je v obeh jezikih slovnični spol določen po naravnem spolu. Nekoliko drugače je pri zemljepisnih in stvarnih lastnih imenih. V obeh jezikih so vsa taka imena na -a ženskega spola, niso pa vsa imena na soglasnik moškega spola. Imena, ki se končujejo na mehki soglasnik, so v ruščini ženskega spola (*Ob', Kuban', Kazan', Sibir'*). V slovenščini so ta imena moškega spola, ali pa imajo žensko obrazilo, kot na primer Sibirija.

3. 2. Tuja zemljepisna imena, ki se končujejo na -e, -i, -o, -u in naglašeni -a, so v slovenščini moškega spola, v ruščini pa je spol odvisen od spola občnega imena pojma, ki ga lastno ime poimenuje. Tako so imena mest, otokov in zveznih držav v ZDA moškega spola (*Karači, Kapri, Ogajo*), imena rek ženskega spola (*Zambezi, Ussuri*) imena jezer in držav pa srednjega spola (*Eri, Mali*).

Isto pravilo velja tudi za stvarna lastna imena. Imena časopisov so ženskega spola (*Jumanite, Ženminžibao*), revij pa moškega (*Veltbjune, Renašita*).

Iz tega splošnega pravila so izvzeta imena mest na -o, ki so srednjega spola. Verjetno pod vplivom domačih imen. (Ivanovo, Grodno). Tako so srednjega spola *Brno, Duracco, Kolombo, Palermo, Sant-Jago, Sarajevo, Toronto*. Srednjega spola so tudi imena nekaterih drugih mest, verjetno pod vplivom splošnega pravila o tujkah (*Deli, Katmandu, Koventri, Soči, Tripoli, Skopje*).

Kako močan je vpliv osnovnega pojma na spol lastnega imena, kažejo tudi primeri, ko z isto besedo poimenujemo reko in zvezno državo v ZDA. Če mislimo reko, je *Kolorado* ženskega spola, če državo, pa moškega.

4. Kratice, ki so obveljale v obeh jezikih, so redke. To so ali mednarodne kratice (TASS, TANJUG) ali take, ki so v slovenščino prišle iz ruščine (MHAT, VKPb). Ker zanje v obeh jezikih velja pravilo, da ravnamo z njimi kot s tujkami, je treba opozoriti le na kratice, ki se končajo na -o. Te so v ruščini srednjega spola, v slovenščini pa moškega (NATO, SENTO, SEATO).

Iz povedanega sledi, da v ruščini in slovenščini ni veliko besed, pri katerih bi se spol razlikoval. V učbenikih za ruski jezik v naših srednjih šolah⁶ je takih besed komaj nekaj čez 40. To so *adres, aukcion, banan, bank, variant, vojsko, gus', zver', klimat, kotleta, krem, kupe, laboratorija, lazur', limon, kakao, kapusta, kino, konvert, limonad, margarin, menju, mozaika, metro, nadpis', nol', pal'to, parad, pianino, programma, rezerv, salat, seans, sort, stadija, telegramma, tuberkuljoz, universitet, fakul'tet, šokolad, špinat, ètap, ètaž*.

Na te besede je treba pri pouku še posebej opozoriti in jim posvetiti potrebno pozornost.

Literatura:

1. N. S. Valgina: *Sovremennyy russkij jazyk*. Moskva 1966.
2. A. N. Gvozdev: *Sovremennyy russkij literarnyy jazyk*. Moskva 1961.
3. I. P. Mučnik: *Kategorija roda i ee razvitie v sovremennom russkom literaturnom jazyke. Razvitie sovremennogo russkogo jazyka*. Moskva 1963, 39—82.
4. R. S. Giljarevskij: *Inostrannye imena i nazvanija v russkom tekste*. Moskva 1969.
5. V. M. Deribas: *K voprosu složnosokraščennyh slov (abreviatur)*. Iz opyta prepodavanja russkogo jazyka neruskim. Moskva 1968, 53—66.
6. Jože Toporišič: *Slovenski knjižni jezik 1—3*. Maribor 1965—1967.
7. *Slovenski jezikovni priročnik za tehnike*. Ljubljana 1969.

Berta Golob

Preddvor

DA NE BI OSTALI PREDOLGO ZAČETNIKI

Vsak učitelj slovenskega jezika se potem, ko je prebrodil začetne težave, spominja svojih iskanj. V stvari tiči nekaj ironije: polna glava znanja, v razredu pa tako nebogljen začetek.

⁶ Antica Menac: *Davajte govorit' i čitat' po-russki, I—IV*, Školska knjiga, Zagreb 1966-69.

Slavist začetnik ima razen diplome za seboj še nekaj ur hospitacij, svoj nastop v razredu ter bolj ali manj obsežno znanje iz pedagogike, metodike in didaktike.

Izkušeni učitelji imajo predvsem prakso. Ta jih ne pusti tako hitro na cedilu.

Tudi v šoli teče življenje po načelu: brez potu ni medu.

Pravilno bi bilo, da bi imel vsak začetnik mentorja. Vendar strokovno mentorstvo na marsikateri šoli sploh ni možno. Glejmo stvari takšne, kakršne so:

- študij metodike in didaktike ni toliko poglobljen, da bi začetnik v šolski praksi lahko hitreje prebrodil začetne težave;
- če ravnatelj po stroki ni slavist, začetniku ne more kaj prida pomagati;
- mentorstvo živi bolj v teoriji kot v praksi;
- na strokovnih aktivih se le malo misli na učitelje začetnike;
- na šoli jih takoj obremene z izvenšolskim delom;
- ker začetnik težko preceni, kaj je pri predmetu bolj in kaj manj pomembno, se pri pouku izgublja.

Moral pa bi čim prej ubrati tako metodično pot, da bi se učenci začeli zanimati za predmet. Iz zanimanja za stvar raste aktivnost. V tem je vsa skrivnost pouka. Toda k a k o vzbuditi v učencih zanimanje za predmet? Treba jim je najprej povedati, z a k a j se je sploh potrebno učiti materin jezik. Motiviranost bo pomagala, da bo delo pri pouku slovenskega jezika lažje tudi za učitelja. Na pojasnilo, zakaj se je materinščino treba učiti, se tesno naslanja »osovražena« slovnica. Učitelj naj bi izraz »slovnica« rabil čim manj. Slovnica — to so zakonitosti jezika. Zakonitosti pa najdemo v življenju na vsakem koraku. Zagotavljajo red v javnem življenju. Naj učenci sami navajajo primere. Kar sami ugotovijo, to bolj upoštevajo. Če so fiziki in drugi znanstveniki ter strokovnjaki našli polno zakonitosti na vseh področjih, bi bilo naravnost nerazumljivo, če jezikoslovci v jeziku ne bi dognali ničesar. Samo na področju, kjer ni ničesar dognanega, se ne moremo ničesar naučiti. Raziskujemo pa lahko povsod. S podobnimi razgovori bo učitelj zbudil zanimanje za predmet. Pomagal si bo z domiselnostjo in s premišljenostjo. V nobenem učnem načrtu ni zapisano, kako prebudimo v učencih interes za učno snov. Učni načrt plane s snovjo zelo v sredo stvari. Že za prvo šolsko uro predpisuje ponavljanje, morda tudi že novo snov. Učitelj začetnik, pa tudi tisti učitelj, ki vsa službena leta ne prisega na drugega kot na črko v učnem načrtu, se bo vestno lotil ponavljanja in razlage. Tako bo šlo vse leto dalje. Ne bo zavil ne na levo ne na desno, učencev pa tudi ne bo nikoli pripeljal na gladko pot. »Se ne zanimajo za predmet, se ne uče, še stare snovi ne znajo, ni časa za utrjevanje« in podobne tožbe so potem stalni refreni vseh strokovnih aktivov.

Učitelj naj učnega načrta ne jemlje po črki. Okvirni načrt, ki ga predpisuje zavod za šolstvo, je toliko demokratičen, da pušča učitelju proste roke pri izbiri med bolj in manj pomembnim. V posameznem razredu sicer moramo predelati to, kar načrt predpisuje, vendar je narobe, če se spuščamo v velike podrobnosti ali če zapravljamo čas s tem, da obravnavamo znano snov kot neznano. Učen-

cem ni treba do osmega razreda pojasnjevati, da so samostalniki imena predmetov in pojmov, če so to razumeli že v četrtem. To je tako, kot če bi matematik vsako leto na novo razlagal deljenje.

Čas je dragocen tudi v šoli, zato mora biti izkoriščen. Učitelj začetnik včasih ne zna s pridom uporabljati vadnice. Namesto da bi z njo pouk racionaliziral, ga preveč razvleče.

Pri marsikateri učni enoti služijo vaje v jezikovni vadnici (v nadaljnjem besedilu JV) lahko kar kot izhodišče za obravnavo nove snovi. Na primer v 7. razredu, ko spoznavamo določno in nedoločno obliko pridevnika. Iz JV rešimo najprej vaje. Sproti ugotavljamo, da so pridevniki po obliki različni; kako se po obliki sprašujemo in kdaj posamezno obliko rabimo. Tako prihranimo čas in še način dela je živahnejši. Snov postane bolj življenjska, razumljiva ter potrebna. Za izhodišče nove snovi so primerne tudi vaje v JV, ki so naslovljene kot »Popravi napake«. Ker učenec materin jezik približno le »obvlada«, zna take vaje reševati, čeprav mu še ni bilo pojasnjeno, zakaj je nekaj prav in drugo narobe. Tako mu omogočamo, da se sam pogloblja v zakonitosti jezika. Kolikor pa tega ne zmore, mu pomagamo z razlago. Podobno lahko postopamo še pri marsikateri snovi, npr. ko je na vrsti stopnjevanje pridevnika, glagolski vid, delitev samostalnikov po pomenu, vrste lastnih imen, pridevna in samostalna raba besednih vrst idr. Učenci se počasi navadijo na samostojno delo.

Če gre za frontalno obliko dela, je potrebno, da vsi učenci hkrati rešujejo nalogo, ne morda po kakem vrstnem redu. Ne smemo dovoliti, da bi ugibali, kdaj bodo prišli na vrsto, ker potem z mislijo niso pri delu. Delajo naj tiho sami zase. S primernim vprašanjem ugotovimo, koliko učencev je nalogo rešilo pravilno. Drugim je potem treba način reševanja razložiti. Kake vaje se lahko lotimo na ta način, da učence vprašamo, kdo je ne zna rešiti. Nekaj se jih bo gotovo javilo. Določimo koga izmed učencev, ki jim je način reševanja jasen, da tistemu, ki ne ve, kaj z nalogo početi, razloži način reševanja. Ali pa vprašamo, kdo bi znal vajo najbolj preprosto razložiti. Ko ugotovimo, da vaja ne povzroča več težav tistim, ki je niso razumeli, lahko preidemo k drugi, ono pa prihranimo za domačo nalogo. Nekatere vaje iz JV lahko rešimo tudi pri skupinskem delu. Vendar ne v preštevilnem razredu. Obliko dela je treba seveda dobro premisliti. Dolgočasno je vse naloge iz vadnic reševati po istem postopku: posebna ura razlage, nato zaporedno glasno reševanje vaj. To vzame tudi veliko časa, pa še uspeh ni bogve kakšen. Marsikdaj pa je ravno tak način dela najbolj uspešen. Včasih tudi ne gre brez dedukcije. Vsi se zavedamo, da ima induktivna metoda prednost pred deduktivno. Pridemo pa do snovi, pri kateri je bolje, da jo učencem enostavno razložimo, ne da bi zahtevali od njih drugo aktivnost kot samo skrajno pazljivost. Deduktivno lahko učenci osvoje na primer nekatere glasovne spremembe. Posebno uspešna je deduktivna metoda kot sprememba pri pretežno induktivnem načinu dela.

Učitelj začetnik plava proti toku tudi pri pouku književnosti. Zelo težko najde pravo mero. Zdi se mu naravnost pregrešno, da bi učenec 6. razreda vedel o Levstiku le to, da je napisal Martina Krpana (zanj je zvedel že v nižjih razredih), da je bil doma na klasičnem Dolenjskem in kaj se mu je zgodilo zaradi pesniške zbirke. Pa je to za 12-letnika kar dovolj. Popotovanje in Napake prihranimo raje za 7. razred, prav tako Levstikovo politično usmerjenost, ker se v

7. razredu lahko opremo na pouk zgodovine, v 6. pa se ne moremo. Zaokrožen pogled na dobo, na Levstikovo življenje in delo pa spada v 8. razred. S pomembnejšimi pesniki in pisatelji se v višjih razredih srečamo večkrat, z nekaterimi le enkrat, z drugimi nikoli. Temu primerno je treba avtorja tudi obravnavati. Učenec si lahko enkrat za vselej zapomni »vse« o Erjavcu že v 6. razredu, bilo pa bi odveč, če bi to zahtevali od njega za Levstika. Biografske in bibliografske podatke, ki so ponekod navedeni pod odlomkom v čitanki, naj učitelj prej prebere. Če se mu zdi formulacija za učence premalo razumljiva, naj ne zahteva, da se je uče. Potrebne podatke lahko narekuje sam, lahko nastaja med uro na tabli učna slika, lahko se učenci potrebno snov nauče iz kakega drugega vira. To velja predvsem za 7. in 8. razred, medtem ko učencem 6. in 5. razredov snov raje sami oblikujemo.

Kaj je z učiteljevimi pripravami? Dr. Janez Milčinski je ob neki priložnosti rekel: »Učiteljjevanje imam strastno rad. Dalj ko učim, več mi je treba priprav« (RTV-Lj. 20. 5. 1968). Nekateri učitelji gledajo na priprave zelo zviška. Ker imajo za seboj pedagoško akademijo ali fakulteto, so prepričani, da znajo vse najboljše. Ukvarjati se s pripravami se jim zdi podcenjevalno. Priprav ne delamo zato, da bi lahko učili, ampak da bi bolje učili. Kmet ne gre nikoli nepripravljen na polje, učitelj pa v razred velikokrat. Improvizacija se res lahko sijajno posreči. Ne sme pa postati stalna oblika dela, ker se potem ne bo več posrečila. Če se učitelj ne ukvarja s pripravami, ne more izboljšati svojega dela. Priprave so individualne. Oblika, vsebina in kvantiteta zanje ni predpisana. Škoda le, da mnogi učitelji ne spoznajo njihove vrednosti.

Vsakemu učitelju, tem bolj začetniku, koristijo hospitacije in razgovori o učnovzgojnem delu. Taki razgovori naj bi bili vsebina strokovnih aktivov. Šolniki, ki v službi ne dosežejo pravega uspeha, se najbrž ne zavedajo, da je učno snov treba prilagoditi zmogljivosti učencev, znanje pa sproti preverjati; da vpliva pohvala bolj vzpodbudno kot graja in da se iskanje novih metodičnih prijemov vedno pozitivno obrestuje.

Janko Čar, Francka Varl

Pedagoška akademija Maribor

SLOVNIČNO ZNANJE ABSOLVENTOV SREDNJIH ŠOL

III

V istih stavkih¹ so morali študenti določiti *besedne vrste*. Obdelali smo rešitve po besednih vrstah.

Glagol

A skupina je morala določiti naslednje glagole: se je naslonil, so ubogale, gale, je bilo, ni prišla;

¹ A: Nato se je Polde naslonil na drva, trudne noge so ga le za silo ubogale.

Tako jo je bilo sram, da pet dni sploh ni prišla iz svoje nove hiše.

B: Bil je ošaben, zato ga nekateri starši iz okolice že od vsega začetka niso marali.

Čprav še pred dvema urama nihče ni opazil niti oblaka, se je ulil močan dež. (JIS XV, 230)

B skupina je določala glagole: bil je, niso marali, ni opazil, se je ulil.

Študenti so morali določiti: vid, prehodnost, osebo, število, čas, naklon, način. Nekateri so določili tudi glagolsko vrsto glede na nedoločniško osnovo; če je bila pravilno določena, smo šteli ta odgovor med pozitivne, če je bila nepravilno določena ali pa če je sploh niso določili, tega nismo upoštevali.

Pravilni izidi (število pravih določitev in odstotek):

Glagol	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	Skupaj
se je naslonil	— —	1 4,76	— —	— —	1 1,1
so ubogale	— —	1 4,76	— —	— —	1 1,1
je bilo	— —	1 4,76	1 3,7	1 3,7	3 3,64
ni prišla	— —	1 4,76	— —	— —	1 1,1
bil je	— —	— —	— —	— —	— —
niso marali	— —	3 14,2	4 16,7	1 4,0	8 9,64
se je ulil	— —	— —	— —	— —	— —
ni opazil	1 7,68	— —	2 8,3	— —	2 2,4

Razpredelnica kaže, da je *poznavanje glagola in njegovih značilnosti pri absolutnih srednjih šol zelo pomanjkljivo*. Osnovna napaka je, da študenti ne poznajo strukture glagolov v preteklem času. Večina je namreč posebej določala pomožni glagol *biti* in posebej opisni deležnik pomenskega glagola, obema je določila osebo, število, čas, naklon in način. Takšnih primerov je bilo pri glagolu *se je naslonil* v vseh štirih študijskih letih 87 (74,9%), pri glagolu *so ubogale* 45 (50,5%). Kar 10 študentov je določilo pomožni glagol *so* za osebni zaimsek. Pri glagolu *je bilo* je 20 študentov (22,9%) posebej določalo osebno obliko *je* in posebej opisni deležnik; nekaj jih je obravnavalo kot en oblikovni pojem *je bilo sram*, nekateri študenti so določili *je* za osebni zaimsek.

Pri glagolu *ni prišla* v letu 1966/67 samo 3 slušatelji niso posebej določili *ni* in posebej opisni deležnik *prišla* z vsemi kategorijami glagolske oblike, tudi v letu 1967/68 so samo 4 pravilno obravnavali to oblikoslovno enoto, v naslednjih šolskih letih pa je stanje nekoliko boljše, leta 1968/69 13, leta 1969/70 pa 12 pravih odgovorov.

Sestavine glagola *bil je* je ločeno določalo 25 slušateljev (31,4%); samo z ugotovitvijo, da je ta oblikoslovna enota pomožni glagol, se je zadovoljilo 17 testirancev (20,3%).

Glagol *niso marali* je bil relativno najbolj določen, vendar je ločeno obravnavalo oba sestavna dela 26 študentov (31,3%); glagolska oblika *niso* je bila nekaterim študentom osebni zaimsek, predlog ali veznik.

Glagol *se je ulil* je ločeno obravnavan kar v 57 primerih (68,6%); pri tem dinamičnem povratniku so obravnavali kot pomensko samostojen morfem tudi povratni zaimsek *se*, in to v 45 primerih (54,3%).

Pri glagolu *ni opazil* je bila v mnogih primerih nikalna oblika glagola *biti* samostojna, *opazil* pa osebna glagolska oblika (38,5 %), poleg tega je bil *ni* nekoli-kokrat določen kot veznik in predlog.

Velike težave sta povzročala študentom tudi glagolski vid in *prehodnost*. Več kot polovica testirancev ju je napačno določila ali je določanje opustila. Največ težav je bilo seveda pri glagolu *biti*.

Nekoliko bolje poznajo absolventi srednjih šol pri glagolu kategorijo *osebe, števila in časa*. Kljub temu je bilo v vseh štirih letih 174 testirancev (25,6 %), ki niso pravilno določili osebe, 186 (28,7 %) je določilo napačno število, 214 (31,4 %) napačno čas. Všteti so tudi tisti, ki teh kategorij glagola sploh niso določali. Nekaj testirancev je določilo osebnim glagolskim oblikam spol.

Mnogo šibkejšje je bilo ugotavljanje *naklonov in načinov*.

Kot je razvidno iz stavkov, so vsi glagoli v povednem naklonu, vendar je to pomembno glagolsko kategorijo v vseh štirih letnikih ugotovilo le 288 študentov (42,3 %). Ostali povečini naklona niso določili.

Glagolske *načine* je pravilno določilo le 173 slušateljev (23,9 %). Drugi so način napačno določili, ali ga sploh niso.

Posebej se moramo ustaviti ob glagolih: *se je naslonil* in *se je ulil*. Pri prvem smo upoštevali kot pravičen odgovor tvornik, če je bil obravnavan povratni osebni zaimek *se* kot morfem s samostojnim pomenom, srednjik pa, če je bil *se* vključen v oblikoslovno enoto *se je naslonil*. Takšnih, pravilnih določitev je bilo malo; pri srednjiku so namreč testiranci posebej določali morfem *se*, pri tvorniku pa so ga vključevali v skupno oblikoslovno enoto. Poudarjamo pa, da *se je v študijskih letih 1968/69 in 1969/70 zelo povečalo število pravilnih označitev s tvornikom*.

Najmanj pravilnih ugotovitev načina je bilo pri glagolu *se je ulil* (le 15); kar 15 kandidatov je prisodilo srednji način, 4 pa trpnega. Drugi študenti načina niso določili.

Navedene ugotovitve dokazujejo, da so *značilnosti tako pomembne besedne vrste, kot je glagol, absolutom srednjih šol malo znane*. Zanimiv je še podatek: 58 testirancev (8,5 %) ni ničesar določilo pri glagolih.

Samostalnik

V stavkih skupine A so bili naslednji samostalniki: Polde, drva, noge, sram, dni, silo, hiše; v stavkih skupine B: starši, okolice, začetka, urama, oblacka, dež.

Slušatelji so morali določiti pri samostalnikih spol, sklon, število in sklanjatev.

Pravilno ugotovitev vrste samostalnika smo upoštevali, vendar se je večina slušateljev določanju vrste izognila.

Pravilne določitve:

Samostalnik	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	Skupaj
A					
Polde	2 15,4	12 57,1	16 59,2	19 70,4	49 56,4
drva	— —	6 28,6	2 7,4	9 30,0	17 19,4
noge	4 30,8	11 52,3	14 51,8	17 62,9	46 52,8
sram	— —	2 9,5	3 11,1	3 11,1	8 9,1
dni	1 7,68	2 9,5	4 14,8	7 25,9	14 16,09
silo	1 7,68	7 33,33	8 29,6	11 40,7	27 31,1
hiše	5 38,5	13 61,8	16 59,2	14 51,8	48 55,1
B					
starši	2 15,4	7 33,3	8 33,3	7 28,0	24 28,9
okolica	7 53,8	10 47,6	16 66,6	16 64,0	49 59,03
začetka	7 53,8	8 38,1	18 75,0	13 52,0	46 55,3
urama	2 15,4	1 4,76	3 12,4	7 28,0	15 18,07
oblačka	4 30,8	4 19,05	18 77,01	15 60,0	41 49,3
dež	5 38,5	10 47,6	18 75,0	17 68,0	50 60,2

Iz razpredelnice je razvidno, da je bilo določanje samostalniških kategorij sorazmerno uspešno, vendar še vedno nezadovoljivo. Največ preglavic je povzročal samostalnik *sram*, ki je v tem položaju (jo je bilo sram) res dokaj težko ugotovljiv. Študenti so ga pustili nedoločenega ali pa so ga obravnavali kot oblikoslovno enoto z glagolom, določili za prislov, prilastek, predmet, pridevnik itd.

Samostalnik *silo* je postal tudi načinovni prislov, prislovno določilo načina, vzročni prislov, prilastek in načinovni odvisnik.

Drugih samostalnikov 51 slušateljev (10 %) ni določilo ali so jih imeli za neustrezne besedne vrste, največkrat pa za stavčne člene. Spet dokaz, da je razločevanje med besednimi vrstami in stavčnimi členi zamegljeno.

Spol je povzročal posebne preglavice pri samostalniku *drva*. V vseh štirih letnikih je bilo le 29 pravih ugotovitev (33,3 %); da so *drva* ženskega spola, je določilo 40 slušateljev (45,9 %), drugi spola niso določili.

Pri samostalniku *sram* je bil tudi spol pravilno določen, če so testiranci pravilno ugotovili besedno vrsto.

Sorazmerno malo pravih določitev spola je bilo pri samostalniku *starši*, v vseh štirih letih le 45 (54,2 %). Pri ostalih samostalnikih tudi precej testirancev ni pravilno ugotovilo spola, vendar so to po večini tisti, ki so opustili določanje samostalnika.

Med *skloni* se je seveda najbolje odrezal imenovalnik, že s tožilnikom so bile težave, zlasti pri samostalniku *silo*, katerega sklonsko obliko so nekateri zame-

njali z orodnikom, in pri samostalniku *drva*, pri katerem sta najbolj zastopana imenovalnik in mestnik.

Največ napak smo ugotovili pri samostalniku *dni*, v štirih letih 50 napačnih določitev (57,5 %), največkrat imenovalnik in tožilnik.

Pri samostalniku *urama* je prav tako 50 napak (57,5 %); večinoma dajalnik, nekajkrat roditelj in mestnik.

Pri samostalniku *oblačka* je mnogo zamenjav roditelja s tožilnikom; vzrok zamenjave smo ugotovili pri obravnavi stavčne funkcije te besede.

Pri določanju *števila* samostalnikov je bilo sorazmerno malo napak. Za čuda malo jih je bilo celo pri samostalniku *drva*; čeprav je bil ta mnogim ženskega spola, niso določili ednine. Nekaj preglavic je povzročal samostalnik *dni*, vendar je v primerjavi z drugimi kategorijami število dobro določano.

Pri določanju *sklanjatve* je povzročal študentom veliko težav samostalnik *drva*. V šolskem letu 1966/67 je samo ena pravilna rešitev, v letu 1967/68 9, 1968/69 3, 1969/70 12, skupaj 25 (28,7 %). Večinoma pri tem samostalniku sklanjatve niso določili ali so ga uvrstili v prvo sklanjatev. Nekateri so ga uvrstili v drugo.

Dokaj slabo so določali tudi sklanjatev samostalnika *dni*: v letu 1966/67 2 pravilna odgovora, 1967/68 11, 1968/69 16, 1969/70 20, skupaj 49 (56,3 %).

Ugotavljajoč sklanjatev ostalih samostalnikov, so študentje sicer naredili nekaj napak, vendar so pokazali pri določanju te kategorije sorazmerno solidno znanje.

Pridevnik

Vsaka skupina je morala določiti po dva pridevnika;

skupina A: *trudne*, *nove*,

skupina B: *ošaben*, *močan*.

Študenti naj bi določili vrsto, spol, sklon, število, stopnjo in obliko. V štirih letih v skupini A ni nihče v celoti pravilno določil obeh pridevnikov, v skupini B pa le v šolskem letu 1968/69 en študent pridevnik *ošaben* in en študent pridevnik *močan*. Delali so različne napake, a najbolj pomanjkljivo je bilo ugotavljanje oblike pridevnika.

Že pri osnovnem določanju besedne vrste je bilo precej napak. Predvsem so mnogi zamenjavali besedno vrsto s stavčnim členom, 32 študentov (9,4 %) v vseh štirih letih pa se določanja pridevnika sploh ni lotilo. Posebej moramo omeniti pridevnik *ošaben*, kar devetkrat so ga obravnavali z glagolom *bil je* kot oblikoslovno enoto.

Vrsta pridevnika:

Vsi pridevniki so kakovostni, kar je ugotovilo v štirih letih le 107 študentov (31,4 %).

Poglejmo pravilne določitve spola, sklona, števila, stopnje in oblike pridevnika.

Pridevnik	Spol		sklon		število		stopnja		oblika	
	A									
trudne	53	60,9	46	52,8	53	60,9	43	48,3	2	2,3
nove	60	68,9	47	54,0	55	63,2	37	42,5	4	4,5
	B									
ošaben	53	51,5	31	37,3	47	56,6	32	38,5	1	1,2
močan	59	71,08	39	46,9	56	67,4	43	51,8	2	2,4

Torej je le 215 študentov (66,7 %) pravilno določilo pridevnikom *spol*, ostali so določili napačen spol ali ga niso določili.

Sklon je pravilno določilo 163 študentov ali 50,2 %. Študenti so se določanju sklonov izognili, le nekaj je bilo napačnih določitev. Pravilnih določitev *števila* pridevnikov je v štirih letih 178 ali 52,2 %. Ostali študenti (razen enega) števila niso določevali.

Vsi pridevniki so osnovni, a kljub temu (morda zaradi tega) je *stopnja* pravilno določilo le 155 študentov (46,1 %).

Najtrši oreh je bilo vsem študentom določiti obliko pridevnika, saj je pravilnih odgovorov v štirih letih skupno 9 (2,5 %). Večina oblike pridevnika sploh ni ugotavljala, trije so jo napačno določili. Upamo si trditi, da je to neznanje krivo napačne rabe pridevniške oblike v ustnem in pismenem izražanju naših študentov.

Dodajmo, da je nekaj kandidatov ugotavljalo pri pridevnikih način, spregatev, osebo, glagolsko vrsto, predvsem pa sklanjatev.

Zaimek

Skupina A je morala določiti: osebna zaimka *ga*, *jo* in povratni svojilni zaimek *svoje*;

skupina B je določala: osebni zaimek *ga* in nedoločne zaimke *nekateri*, *vsega*, *nihče*.

Ugotoviti so morali: pri osebnih zaimkih osebo, število, spol, sklon; pri svojilnih in nedoločnih zaimkih spol, sklon, število.

Osebni zaimki

Pravilne določitve:

Osebni zaimek	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	Skupaj
	A				
<i>ga</i> (tožilnik)	—	—	1	4,76	1 3,71
<i>jo</i>	—	—	1	4,76	— — — 1 1,15
	B				
<i>ga</i> (rodilnik)	—	—	—	—	— — — — —

Vidimo, da so v štirih letih pravilno določili vse kategorije osebnih zaimkov 4 *testiranci* (1,5 %). Nekaj težav je bilo že pri določanju vrste zaimka. V skupini B je pri zaimku *ga* nepravilnih in opuščeni določitev v štirih letih 11 (13,2 %), samo »zaimek« so določili to besedo 4 slušatelji (4,8 %). V skupini A sploh ni določilo zaimka *ga* 6 slušateljev (6,6 %), napačno ga je določilo 13 slušateljev (14,9 %), in sicer kot svojilni zaimek, povratni osebni zaimek, oziralni zaimek, glagol, predmet itd.

Osebnega zaimka *jo* ni določilo 12 kandidatov (13,7 %), napačnih določitev je 12 (13,7 %), npr.: povratni osebni zaimek, svojilni zaimek, samostalnik, glagol itd.

Pravilne določitve osebe, števila, spola in sklona:

Zaimek	oseba		število		spol		sklon	
ga	21	24,1	51	58,2	41	47,1	34	39,1
jo	22	25,2	52	59,8	38	43,6	45	51,7
ga	19	22,9	46	55,2	25	30,1	20	4,09

Specifično kategorijo osebe pri osebnih zaimkih absolventi gimnazije prav malo poznajo, saj jo je pravilno ugotovilo le 62 slušateljev (24,1 %), drugi osebe sploh niso določili.

Pri številu je rezultat nekoliko boljši, pravih odgovorov je 149 (57,6 %).

Slabši je uspeh pri določanju spola, pravilno ga je določilo 94 študentov (36,5 %). Za malenkost boljše je ugotavljanje sklona. Pravih označitev je 99 (38,5 %). Največ napak smo našli pri določanju roditeljskega zaimka *ga* (skupina B): 26 (31,3 %) zamenjav s tožilnikom. Ravnali so se po obliki, ne po funkciji v stavku, botrovala pa je tudi napačna raba tožilnika v nikalnem stavku.

Besedo *svoje* je v štirih letih le 17 študentov (19,5 %) določilo za povratni svojilni zaimek. Drugim je bila svojilni zaimek, svojilni pridevnik, prilastek.

Sklon je pravilno določilo v štirih letih le 26 študentov (29,9 %), od tega v letih 1966/67, 1967/68 le 5.

Tudi števila in spola niso navajeni določati absolventi srednjih šol pri tej besedni vrsti. Število je določilo skupaj 32 študentov (36,7 %), ostali ga niso ugotavljali. Še slabši je rezultat določanja spola: pravih določitev je le 39 (33,3 %), od tega v letih 1966/67 in 1967/68 le 5.

Nedoločni zaimki

Kategorij te besedne vrste ni nihče popolno in pravilno določil. Velike preglavice je povzročalo študentom že samo določanje besedne vrste. Besedo nekaterih je napačno določilo 26 študentov (31,3 %), sploh ni 14 študentov (16,8 %). Besedo vsega je napačno določilo 21 študentov (25,3 %), ni je 40 študentov (48,1 %).

Nekoliko bolje je bilo z besedo *nihče*: 11 študentov (13,2 %) jo je napačno določilo, 32 (38,5 %) pa je ni določalo.

Nedoločne zaimke so zamenjavali s pridevniki, prislovi, števnikami, oziralnimi zaimki, samostalniki itd.

Določanja *ostalih kategorij* nedoločnih zaimkov se je bolj ali manj uspešno lotilo 48 testirancev (19,2%), vsi drugi so ostali le pri osnovni oznaki te besedne vrste.

Navedeni rezultati dokazujejo, da *absolventi srednjih šol slabo poznajo bogato razvejano besedno vrsto, kot so zaimki.*

Šte v n i k

V poštev sta prišla samo glavna števnik:
v skupini A *pet*, v skupini B *dvema*.

Študenti so morali določiti vrsto, sklon, število; spol le pri števniku *dvema*.

Prvemu števniku sta vse *pravilno* ugotovila le 2 študenta (2,3%) v štirih letih, števniku *dvema* pa 5 študentov (6,02%).

Pri števniku *pet* ugotavljanje besedne vrste ni povzročalo dosti preglavic (samo 6 slušateljev je ni določilo, eden za vrstilnega). Slabše je bilo določanje *sklona* in *števila*. *Sklon* je v štirih letih pravilno določilo le 6 testirancev (6,8%), *število* pa 7 testirancev (6,9%). Večina teh kategorij ni določala, nekaj jih je določilo imenovalnik namesto tožilnika, v dveh primerih je roditeljski.

Glavni števnik *dvema* je v celoti določilo v štirih letih 5 študentov (6,02%). Precej težav je povzročala ugotovitev vrste te besede: 10 študentov (12,0%) je ni določilo, 9 študentov (10,8%) jo je obravnavalo kot pridevnik, časovni prislov ali prislovno določilo časa, 19 študentov (22,7%) se je zadovoljilo samo z oznako števnik. *Sklon* je le 8 krat (9,6%) pravilno določen, največ testirancev je imelo to sklonsko obliko za dajalnik (speč v ospredju samo oblikovna stran besedel), nekaj tudi za roditeljski in mestnik. Večina študentov pa se sploh ni trudila ugotoviti sklon.

Število je določilo 25 študentov (30,1%) in to pravilno.

Pravilno je določilo *spol* 24 študentov (28,9%), drugi spola in števila niso določili.

Prislov

V stavkih vsake skupine so po štirje prislovi.

Skupina A: časovni prislov *nato*, načinovni prislov *tako* in poudarna prislova *le* in *sploh*;

skupina B: vzročni prislov *zato* in poudarni prislovi *že*, *še*, *niti*.

Časovni prislov *nato* so pravilno določili:

1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	Skupaj					
6	46,2	9	42,8	17	63,0	14	51,8	46	52,8

Nedoločen je ostal ta prislov 13-krat (14,9%), dvakrat je samo oznaka prislov, drugi testiranci ga imajo za prislovno določilo časa, prislovno določilo načina,

prilastek, vezalni veznik, deležnik, časovni naklon, časovni odvisnik — vsekakor zelo pestro.

Besedo *tako* je pravilno spoznalo za načinovni prislov naslednje število študentov:

1966/67		1967/68		1968/69		1969/70		Skupaj	
4	30,8	9	42,8	10	37,1	12	64,4	35	40,2

Samo določitev »prislov« imajo 4 študenti (45 %), 28 (32,2 %) ga ni določilo, drugim je bila ta beseda vzročni prislov, poudarni prislov, trdilni prislov, prislovno določilo načina, prislovno določilo vzroka, načinovni prilastek, načinovni naklon, kakovostni prilastek itd.

Vzročni prislov *zato* je pravilno določilo malo študentov:

1966/67		1967/68		1968/69		1969/70		Skupaj	
3	23,1	3	14,3	3	12,5	5	20,0	14	16,8

20 študentov (24 %) je določitev opustilo, v ostalih primerih se je močno izrazila povezovalna funkcija tega prislova, saj ga je 40 študentov (48,1 %) določilo za veznik, nekaj pa še za poudarni prislov, načinovni prislov, zaimek.

Poudarni prislovi

Pravilne določitve:

Prislov	1966/67		1967/68		1968/69		1969/70		Skupaj	
le	2	15,4	5	23,8	4	14,8	2	6,14	13	14,9
sploh	—	—	3	14,3	4	14,8	4	14,8	11	12,6
že	4	30,8	1	4,76	4	16,7	3	12,0	12	14,4
še	3	23,1	3	14,3	6	25,0	5	20,0	17	21,6

Besedo *le* je določilo samo kot »prislov« 7 študentov (8,03 %), 52 študentov (69,8 %) je ni določalo, drugim pa je: predlog, veznik, medmet, kakovostni prislov, članek, prislovno določilo načina, načinovni prislov itd.

Besedo *sploh* so študenti določili samo kot prislov 6 krat (6,8 %), kot načinovni prislov 10 krat (11,4 %), 58 študentov (66,6 %) ni ničesar napisalo, dvema pa je ta beseda prislovno določilo načina.

Že ni določen 47 krat (56,6 %); med napačnimi določitvami so največ: časovni in miselni prislov, predlog in veznik.

Samo »prislov« je še štirim študentom (4,8 %), a kar 56 študentov (67,4 %) ga ni določilo. Drugim je še predlog, veznik ali časovni prislov.

Poudarni prislov *niti* so le 3 študenti pravilno določili (3,6 %). 47 študentov ga ni določalo (56,6 %), ostali ga imajo za veznik, zaimek, predlog itd.

Predlog

V stavkih skupine A so trije predlogi: *n a , z a , i z* ;

v stavkih skupine B sta 2 predloga: *i z , p r e d*.

Te besedice je spoznalo za predloge 336 študentov (65,8 %), od teh pa jih je samo 71 (13,9 %) ugotovilo, s katerim sklonom se v *stavku* vežejo. Naj navedemo še nekaj napačnih osnovnih določitev: krajevni, načinovni, časovni prislov, prislovno določilo časa, načina, vzroka, veznik, pomožni glagol itd. *Spet mešanje stavčnih členov in besednih vrst*.

Veznik

Samo dva veznika so morali določiti:

v skupini A *d a*,

v skupini B *č e p r a v*.

Prvi ima precej zadovoljivih določitev, saj je 51 testirancev (58,4 %) ugotovilo, da je ta beseda veznik, med temi je 19 študentov (21,7 %) dodalo, da je to podredni veznik. Ostali te besede niso določili ali so jo zamenjali s predlogom, protivnim veznikom, prirednim veznikom itd.

Pri določanju besede *čepprav* je bilo več težav, saj je le 44 testirancev (53 %) ugotovilo, da je veznik, od teh pa je le 12 (14,4 %) dodalo oznako podrednosti. Precej testirancev (zlasti v prvih dveh letih) veznika *čepprav* ni določilo ali ga je zamenjalo s prislovom, vzročnim prislovom, miselnim prislovom, predlogom, veznikom itd.

Ugotovitve k posameznim podatkom smo zapisovali sproti, vendar bi želeli poudariti še enkrat, da je *poznavanje stavčnih struktur in besednih vrst pri večini absolventov srednjih šol zelo šibko*.

Preveč številne so zamenjave stavčnih členov z besednimi vrstami in obratno, premalo je logičnega mišljenja; ko določajo posamezne kategorije besednih vrst, zlasti sklone, so absolventi srednjih šol zelo negotovi; *ne ločijo funkcije besede od njene oblike*. Nekateri primeri nakazujejo izboljšanje v zadnjih dveh študijskih letih, vendar je v celoti le malenkostno.

Še nekaj formalnih pripomb. Ko smo vrednotili izdelke posameznih študentov, smo imeli pravo težaško delo. Najprej zaradi velikega števila testirancev in sintaktičnih ter morfoloških dejstev. Še težje je bilo zaradi tega, ker je pri besednih vrstah *velik nered v zaporedju določanja kategorij*. Sodimo, da bi *bilo potrebno vnesti v pouk materinščine več sistematičnosti in natančnosti, s tem bi prispevali tudi k splošni vzgoji mladine*.

JUBILANTA

FRANCE BEZLAJ

Dr. France Bezljaj, redni profesor filozofske fakultete v Ljubljani in redni član SAZU je praznoval svojo šestdesetletnico. France Bezljaj se je rodil 19. septembra 1910 v Litiji. Gimnazijo je obiskoval v Kranju in v Ljubljani, kjer je leta 1931 maturiral. Slavistiko je študiral na filozofski fakulteti v Ljubljani in Pragi. Diplomiral je leta 1936. Že tri leta kasneje je doktoriral z delom Oris slovenskega knjižnega izgovora. Leta 1940 je postal suplent na II. gimnaziji v Ljubljani, kjer je z manjšimi prekinitvami med vojno poučeval slovenski jezik do leta 1950. Tega leta je bil imenovan za lektorja češčine na filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1955 je postal znanstveni sodelavec inštituta za slovenski jezik pri SAZU, leta 1958 pa znanstveni svetnik pri istem inštitutu. V letu 1956 je nekaj časa honorarno predaval primerjalno slovansko slovnico in jezikoslovje na filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1958 je postal izredni profesor za primerjalno slovansko jezikoslovje in leta 1963 redni profesor na oddelku za slovanske jezike in književnosti ljubljanske univerze. Leta 1964 je bil izvoljen za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Vodi etimološko-onomastično sekcijo inštituta za slovenski jezik SAZU in je predstojnik inštituta za slovensko narodopisje SAZU.

Področje Bezlajevnega znanstvenega in širšega kulturnega delovanja je zelo obsežno. Glavno težišče pa je v etimologiji in onomastiki. Slednja je, kot sam pravi, izredno važna za etimologijo, saj jo dopolnjuje, včasih pa je celo edini in zato dragocen vir za pojasnitev številnih besed.

Že v gimnaziji, še bolj pa v letih študija na univerzi, se je poglobljeno zanimal za vprašanja slovenskega jezika. To zanimanje so mu še povečala predavanja priznanih jezikoslovcev, ki so ljubljansko slavistiko dvignili na vidno mesto v Evropi. Med temi moram omeniti predvsem Frana Ramovša kot osrednjo in najpomembnejšo osebnost slovenskega jezikoslovja.

France Bezljaj se je že v študijskih letih posebno zanimal za glasoslovje. Za to področje jezikoslovja se je specializiral pri prof. Chlumskem, ko je v letih 1933—1937 študiral v Pragi. Predvojna Praga je bila nekakšna Meka evropske kulture in znanosti in v takem okolju si je mladi slavist pridobil izredno široko jezikovno in splošno razgledanost.

Odlično poznavanje fonetike je France Bezljaj dokazal pri raziskovanju slovenskega knjižnega izgovora. Tako je leta 1939 nastalo delo — doktorska disertacija Oris slovenskega knjižnega izgovora, ki je še vedno temeljna študija s področja slovenske fonetike.

Veliko svojega znanstvenega dela je Bezljaj posvetil tudi onomastiki, ki pri nas pred njim ni imela kdovekak trdnih znanstvenih osnov. Iz skromnih Miklošičevih poskusov v tej smeri je dvignil slovensko onomastiko na raven samostojne jezikoslovne panoge. Njegovo delovanje in raziskovanje na tem področju je razvidno iz mnogih člankov, ki jih je o problemih onomastike objavljaj po različnih domačih in tujih jezikoslovnih revijah. Naj navedemo samo nekaj važnejših naslovov: Krčevine, Zanimivosti iz toponomastike, O besedah in imenih, Stratigrafija Slovanov v luči onomastike, Današnje stanje onomastike pri Slovanih, Problematika slovenske onomastike, Slovensko imenoslovje, Slovenski imenotvorni proces itd. Največji dosežek v znanstvenem raziskovanju onomastike pa je njegovo delo Slovenska vodna imena (dve knjigi, 1956 in 1963). Leta 1957 je za prvo knjigo dobil Prešernovo nagrado.

V Slovenskih vodnih imenih je obširno in izčrpno obdelana slovenska hidronimika in predstavlja nekakšen etimološki slovar vodnih imen, ki je zapisal ocenjevalec ob izidu knjige. Zaradi bogatega gradiva, ki je obdelano po svojstveni metodi, je to delo vsestransko pomembno za slovensko in slovansko jezikoslovje, predvsem pa za etimologijo.

V prvem obdobju svojega znanstvenega delovanja se je Bezljaj ukvarjal tudi z različnimi sintaktičnimi problemi v slovenščini. Znana je njegova študija Doneski k poznavanju glagolskega aspekta, SR I, 1948.

Sintezo Bezlajevih pogledov na slovenski jezik in na vse, kar je povezano z njim, nam predstavlja knjiga Eseji o slovenskem jeziku. V prvem ciklusu esejev, Blišč in beda slovenskega jezika, je podal svoje poglede na slovenski jezik in oceno njegovega razvoja do danes. Ugotovitve so tehtne, izvirne in v mnogočem spreminjajo naše dosedanje mnenje o razvoju slovenskega jezika. V drugem ciklusu esejev, Jezikovne priče slovenske etnogeneze, nam na podlagi leksikološke analize osve-

tli številna zapletena jezikovna vprašanja. Na koncu nas seznanjajo z nekaterimi zanimivostmi iz svoje etimološke »delavnice«.

Etimologija, osrednja tema Bezlajevoga zanimanja, se kot ideja nit vije skozi njegovo znanstveno delovanje. Že leta 1942 je začel sistematično zbirati gradivo za slovenski etimološki slovar, ki ga je pripravljala etimološka komisija SAZU (Ramovš, Nahtigal, Breznik, Grafenauer). Pozneje nadaljuje delo F. Bezlaj sam v okviru etimološko-onomastične sekcije inštituta za slovenski jezik SAZU. Po izidu poskusnega zvezka etimološkega slovarja slovenskega jezika (1963) je v tisku pripravljenih že nekaj snopičev. Etimološki slovar slovenskega jezika je Bezlajev življenjski cilj. V vrsti slovarjev, ki so jih že izdali in jih še izdajajo drugi slovanski narodi, bo prav zaradi specifičnosti slovenskega jezika izredno pomemben in zanimiv za slovansko in neslovansko jezikoslovje.

VIKTOR SMOLEJ

Petnajstega septembra je praznoval šestdesetletnico življenja predavatelj za slovaški jezik in književnost na filozofski fakulteti v Ljubljani, slovenski literarni zgodovinar in urednik Viktor Smolej.

Rodil se je v Prvačini pri Gorici, gimnazijo je obiskoval v Šentvidu nad Ljubljano, potem pa klasično gimnazijo v Ljubljani, kjer je leta 1929 maturiral. Na filozofski fakulteti v Ljubljani je v letih 1929-33 študiral južnoslovanske književnosti in srbohrvaški jezik. Slavistične študije je nadaljeval v Bratislavi, kjer se je posebej specializiral v slovakistiki. Do začetka profesorskega delovanja v Murski Soboti (1936) je bil urednik pri Mohorjevi družbi in Mladiki.

Po nemški zasedbi Štajerske je bil profesor Smolej izgnan v Srbijo, od koder se mu je po nekaj mesecih posrečilo vrniti v Ljubljano. Tu je deloval kot aktivist OF in jeseni leta 1943 odšel v partizane. Na osvobodjenem ozemlju je opravljal različne funkcije: v uredništvu Slovenskega poročevalca, kjer je uvedel kulturno rubriko, v upravni službi in pri organizaciji šolstva.

Po osvoboditvi je do leta 1947 delal pri slovenskem ministrstvu za prosveto, nato je bil imenovan za lektorja slovaškega jezika na filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer dela še danes kot predavatelj za slovaški

Pomembno je poudariti, da je France Bezlaj v svojem dolgoletnem znanstvenem ustvarjanju prišel do čisto svojih, izvirnih metod. Zato ima njegovo delo toliko večjo vrednost, zato si je pridobil trden znanstveni ugled. Nadvse pomemben delež v slovenski slavistiki ima France Bezlaj tudi kot sodelavec in večletni urednik slavističnih glasil — Slavistične revije in Jezika in slovstva.

France Bezlaj je vedno aktivno spremljal tudi dogajanja v drugih, mejnih strokah in se nanja pogosto odzival z različnimi spisi. Kljub težavnim razmeram, v katerih je velik del svojega življenja živel in ustvarjal, je naš jubilar ostal človek velike vedrine in optimizma.

Ob njegovi šestdesetletnici mu želimo čimveč zdravih in uspešnih let, posebno pa želimo, da bi dokončal svoje življenjsko delo.

Janez Keber
SAZU Ljubljana

jezik in književnost. Za svoje dolgoletno in zaslužno delo je bil Viktor Smolej odlikovan z visokimi jugoslovanskimi odlikovanji, bratislavsko univerza Komenskega pa ga je leta 1964 odlikovala s svojim odličjem za zasluge pri širjenju in poglobljanju slovaško-slovenskih kulturnih stikov.

Profesor Viktor Smolej je kot izredno razgledan in tenkočuten poznavalec slovaškega jezika in književnosti med svojim več kot dvajsetletnim delom na filozofski fakulteti vzgojil vrsto mladih slovakistov, ki s svojim prevajalskim in drugim kulturnim delovanjem gojijo in krepijo poznavanje slovaške kulturne preteklosti in sedanosti pri nas. Kot odličen pedagog in metodik je jubilar več let predaval tudi metodiko pouka slovenskega jezika in književnosti za naše slaviste.

Ob pedagoškem delu in proučevanju slovaškega jezika, literature in kulture pa je Smolej velik del svojega življenja in strokovnega zanimanja posvetil znanstvenemu raziskovanju slovenskih literarnozgodovinskih vprašanj. Kot neposrednemu udeležencu našega narodnoosvobodilnega boja mu je pri tem najbližja slovenska partizanska književnost. O njej je napisal in objavil številne tehtne članke in študije; njegov pregled slovstva iz let 1941-45 (predavanje na slavističnem zborovanju v Mariboru 1954, izšlo v Pogovorih o jeziku in slovstvu 1955) velja še danes kot temeljno

delo s tega področja. Neprecenljive vrednosti za slovensko literarno zgodovino bi bila sinteza avtorjevih literarnozgodovinskih raziskav tega obdobja. — Njegovo strokovno odprtost in širino pa izpričuje dejstvo, da so ga pritegovala tudi druga literarna vprašanja in osebnosti. Tako je z izredno podrobnim in zanesljivim komentarjem opremil izbrano delo Fr. Ks. Meška, z ustrežno študijo izbrana dela Ivana Roba, z opombami in spremno besedo Kersnikove pripovedne tekste in drugo.

Izjemno dragocen prispevek slovenski literarni zgodovini in teatrologiji je Smolejev obsežni in izčrpn Slovenski dramski leksikon, ki je v dveh delih izšel leta 1961-62. V njem upošteva ustvarjalce iz celotnega spektra gledaliških dejavnosti, od pisateljev in prevajalcev dramskih in opernih besedil do igralcev in scenaristov. Tako je leksikon pravzaprav na poseben način napisana zgodovina slovenskega gledališča.

Intimen in samosvoj strokovni odnos do literarne umetnine mu je nedvomno omogočal tudi njegov književnoustvarjalni dar, ki je razviden iz njegovega izvirnega leposlovja, še bolj pa iz njegovega preva-

jalskega opusa. Prevajal ni po naročilu, ampak po lastni presoji, ki mu jo je narokovalo globoko poznavanje slovanskih književnosti. Seveda so najštevilnejši in najpomembnejši Smolejevi prevodi iz slovaščine, poleg tega pa je veliko prevajal tudi iz češčine, srbohrvaščine in lužiščine. — V obratni smeri pa je tudi nenehoma posredoval slovensko besedno umetnost slovaškim prevajalcem in založbam. Veliko truda in znanja je vložil tudi v ustanovitev in delovanje lektorata slovenskega jezika in književnosti na bratislavski univerzi.

Profesor Smolej se kljub intenzivnemu pedagoškemu, znanstveno raziskovalnemu in uredniškemu delu ni nikoli branil sodelovati v strokovnih društvih, v društvu slovenskih prevajalcev, v slovenskem slavističnem društvu. V obeh je pogosto nastopal kot predavatelj, večkrat pa je prevzel in opravljal vodilne društvene funkcije. Bil je pobudnik za ustanovitev Jezika in slovtva in njegov sodelavec.

Po vsem tem je mogoče reči, da smo se ob šestdesetletnici profesorja Viktorja Smoleja spomnili strokovno in ustvarjalno bogate osebnosti.

Uredniški odbor

Zapiski, ocene in poročila

ŠTIRISTO LET ZORANIČEVIH PLANIN

Ob 400-letnici prvega hrvaškega romana — *Planine Petra Zoraniča* — je bilo oktobra lani v Zadru znanstveno zborovanje, na katerem je sodelovalo lepo število literarnih zgodovinarjev, jezikoslovcev in drugih znanstvenih delavcev s prispevki o Zoraniču in njegovem delu. Gradivo je objavila Zadarska revija, ki je tokrat svojo peto številko (1969) spremenila v zajeten zbornik, posvečen pisatelju Zoraniču (prek 200 strani). Prispevke je mogoče razdeliti v tri skupine: v prvo bi spadali tisti, ki se dotikajo bolj splošnih zgodovinskih in kulturnih značilnosti Zoraničevega časa, Zadra in Dalmacije, v drugo skupino sodijo literarnozgodovinski sestavki o Zoraniču in njegovih Planinah, v tretjo pa razprave o jeziku in stilu prvega hrvaškega romana. Avtorji so predstavili enega izmed starejših hrvaških pisateljev na ustrezni znanstveni ravni, metodološko domiselno in dovolj zanimivo tudi za širšo kulturno javnost. V posameznih prispevkih v zborniku so znanstveni delavci strnili dosedanje ugotovitve o Zoraniču in njegovem delu

in nato na tej podlagi zgradili nova spoznanja, načeli pa tudi še povsem neraziskana poglavja in tako pripomogli k popolnejši osvetlitvi te vsekakor pomembne osebnosti in njenega deleža v hrvaški literaturi.

V uvodnem premišljanju je *Franjo Švelec* (*Petar Zoranič i mi*) poudaril, da po svoji formalni plati Planine vsebujejo sicer vse poglavitne značilnosti pastore, metamorfoz in petrarkizma, da pa pod to zunanjo prevleko vre življenje, ki je drugačno od tistega v grško-latinskih in italijanskih zgledih. »Glede na tedaj vladajoča načela poetike je Zoranič poiskal posebno obliko, da bi v njej in z njo izrazil nekaj drugega, nekaj, za kar je zunanja oblika samo način obstajanja tistega notranjega.« To misel so na različne načine in ob različnih tematskih področjih potrdili tudi drugi razpravljavci. Med sestavke, ki se ukvarjajo s splošnozgodovinskimi ali kulturnimi vprašanji v zvezi z Zoraničem, moramo uvrstiti: *Zadar i Nin u Zoraničevo doba* (Vje-

koslav Maštrović), *Kulturna i nacionalna fizionomija Zadra u Zoranićevo doba* (Eduard Peričić), *Likovna umjetnost renesanse u Zadru* (Ivo Petičioli), *Zoraničev prilog našoj renesansnoj hortikulturi* (Cvito Fisković) in *Buđenje naše filozofske misli u razdoblju renesanse* (Marija Brida). V svoji razpravi je M. Bida nedvoumno zapisala, da lahko tudi v Zoraničevem delu srečamo filozofsko komponento. Pravi, da jo vsebuje sama bit dela, vsebovana je »v Zoraničevem prikazovanju človekove eksistencialne težnje in naporne hoje, da bi se otresel ‚bolezni‘, ki mu izsesava življenjske sokove in mu veže mladost, in da bi se svobodno uveljavil na rodni tleh. Osvoboditev išče v domačih gorah, na katere se je povzpел, s tem da je prej doživel radosti in trpljenje svojega ljudstva.«

Biografske podobe Petra Zoraniča se je dotaknil le *Stjepan Antoljak* (*Nekoliko problema iz biografije Petra Zoraniča*). Med sporne zadeve iz Zoraničeve biografije spada npr. letnici rojstva in smrti. Avtor omenjenega sestavka meni, da je bil Zoranič verjetno rojen leta 1506 ali v skrajnem primeru 1507, nikakor pa ne leta 1508, kot sicer trdijo drugi literarni zgodovinarji (prim. M. Kombol, *Poviest hrv. književnosti*, 1945, str. 129). Nič manj težav ni z letnico smrti, ki je še bolj problematična (M. Kombol ne navaja letnice smrti). Na podlagi primerjanja in dokumentacije je S. Antoljak ugotovil, da je Zoranič umrl po letu 1543, vsekakor pa pred letom 1569.

Poglavitna misel *Rafa Bogišića* v prispevku *O nekim društvenim odnosima i vidicima Petra Zoraniča* je: novosti v Zoraničevih pogledih je treba iskati v njegovem pojmovanju domačega kraja, jezika, ljudi, domovine, ki je — sicer v skladu z renesančno miselnostjo — mnogo širše in domala povsem sodobno. Pri njem prevladuje zavest o pripadnosti k celoti, ki je večja od bratstva ali komune. Avtor meni, da se glede tega pri Zoraniču kaže precejšnja avtohtonost in izvornost in da ne gre samo za vplive renesančnih miselnih tokov. *Nikica Kolumbić* je v razpravi *Najrodoljubivije djelo hrvatske renesanse* podrobneje razčlenil posamezne prvine Zoraničevega rodoljubja (želja, da opeva rodni kraj; zaskrbljenost za usodo svojega ljudstva, ki trpi zaradi turških vpadov in pustošenja; skrb za jezik; želja, da bi se hrvaška književnost uvrstila med razvite literature) in seveda dopolnjuje Bogišičeve ugotovitve. Rodoljubje naj bi bilo »glavno strukturalno ogrodje« Zoraničevih planin, saj iz tega izvira vse drugo. Končna opredelitev pa se glasi: »Zoranič je (namreč) prvi človek v

hrvaški književnosti, ki izraža zavest o svoji nacionalni pripadnosti. V njegovem delu so naravno in poetično uspešno združeni problemi jezika in literature z vprašanji temeljnega ohranjanja narodne eksistence.« O domovinskem vprašanju pri Zoraniču je napisal sestavek tudi *Franjo Švelec* (*Proslavljanje domovine u djelu Petra Zoraniča*), ki s podrobnim obravnavanjem strukture in funkcije pisateljevih »pripovesti« prihaja do podobnih ugotovitev kot prejšnja avtorja.

Josip Torbarina je v svoji razpravi *Zoraničeve Planine i ostale »Arkadije«* poskušal določiti mesto Zoraničevih Planin v razvoju pastirskega romana med mnogimi »arkadijami«, ki so nastale kot odsev Sannazarovega dela *Arcadia* (1501). Prikazal je, kako velik vpliv je imelo Sannazarovo delo v zahodnoevropskih literaturah in hkrati zapisal, da ni nič čudnega, če ta vpliv opazimo tudi v hrvaški književnosti, ki je nastajala v Primorju od srede 16. do srede 18. stoletja. Največ sledov je seveda mogoče videti v Zoraničevih Planinah. Tej ugotovitvi je avtor dodal še drugo, in sicer: da so Planine »ena najsvobodnejših, najbolj originalnih in najmanj suženjskih imitacij njegovega (Sannazarovega) dela, če o imitaciji sploh lahko govorimo.«

Poetiko in strukturo Zoraničevih Planin obravnavata v svojih sestavkih *Marin Franičević* (*poetika Petra Zoraniča koju »zdarže« njegove Planine*) in *Branimir Donat* (*Neuvižbani konjic Petra Zoraniča na stazi netlačeni*), *razmerje med Planinami in ljudskim slovstvom* pa *Miroslav Pantić* (*Petar Zoranić i naša narodna književnost*). M. Franičević je zapisal, da Zoranič sicer ni mogel iz konvencionalnih renesančnih okvirov, da pa je ob tem znal najti stvarnejšo vsebino in izraziti svoje doživljanje. Zoranič je v romanu na poseben in izviren način spojil domače, splošno renesančne in posebne ovidske, vergilske, dantejevske in sannazarovske prvine v primerno celoto. B. Donat je v svoji obširni, temeljiti in zelo tehtni študiji opozoril na problematiko in značilnosti romana in še posebej pastoralne renesančne proze in med drugim menil, da nekoherentna struktura Planin kaže na dvojnost pisateljevega razmerja do gradiva pripovedi. Razpoloženje, torej subjektivni del, je vezano na verz, s prozo pa so izražene mitične razsežnosti pripovedovanja. M. Pantić je v svoji razpravi podrobno razčlenil, za katere izrazne značilnosti v Planinah moramo iskati podlago v ljudskem slovstvu. Tako so npr. v Planinah prisotne prvine lirske ljudske pesmi v obliki neposredne imitacije, ali pa je uporab-

Ijen samo motiv, včasih celo zazveni pravi verz ljudske pesmi itd. Vidni so tudi sledovi ljudskega pripovedništva. Ljudsko slovstvo je torej v Planinah pustilo »svojevrsten in neizbrisen pečat«.

Med prispevke, ki obravnavajo jezik in stil Zoraničevih Planin, spadajo: *Dalibora Brozovića Djelo Petra Zoranića u razvitku jezika hrvatske književnosti*, Aleksandra Mladenovića *O nekim osobinama jezika Petra Zoranića i drugih dalmatinskih čakavskih pisaca in Josipa Vončine Neke osobine Zoranićeva stila*. D. Brozović je že pred desetimi leti v isti reviji objavil razpravo, v kateri je začrtal izhodišča za preučevanje jezikovnih značilnosti Planin. Zoraničev jezik je mogoče preučevati v treh smereh: kot primer literarnega izraza v neki dobi, nadalje njegove folklorne jezikovne prvine in tretjič, posamezne lingvistične lastnosti, da bi tako lahko določili substancionalne in strukturalne značilnosti piščevega jezika v okvirih splošnih zgodovinsko-dialektoloških raziskovanj. Avtor se najbolj zanima za prvo smer, medtem ko za tretjo meni, da je že relativno dobro obdelana. Po daljšem razpravljanju prihaja do sklepa, da so Zoraničeve Planine delo, ki spada med prioriteta dela hrvaških pokrajinskih književnosti in ki daje skupaj z

drugimi deli relevantne podatke za zgodovino jezikovnega standarda in s tem tudi za zgodovino v mejah, v katerih so pridobitve pokrajinskega obdobja vgrajene v razvoj po letu 1750.

Omeniti velja še zadnje tri sestavke, in sicer: *Vesne Jakić-Cestarić: Imena pastira u Zoraničevim Planinama*, *Lovra Županić: Glazbeni elementi u Planinama Petra Zoranića in Iva Petriciolija Zoranićeve deželje na jednoj suvremenoj karti*.

Na koncu tega dokaj kratkega pregleda prispevkov ob tako pomembnem jubileju v hrvaški literaturi naj zapišem tudi tole: po tematiki zaokrožene posamezne številke revij ali njihovih prilog (v zadnjem času jih na Hrvaškem lahko srečamo npr. v revijah Vidik, Kritika, Zadarska revija itd.) se mi zdi zelo posrečena, relativno cenena in učinkovita oblika seznanjanja javnosti s prerezi najnovejših spoznanj o pomembnih vprašanih splošnega kulturnega in literarnega razvoja, o posameznih osebnostih, obdobjih, smereh itd. Zato ne bi bilo napak, če bi kaj takega večkrat poskusili tudi na Slovenskem (zglede primer je seveda prva številka 17. letnika *Šlavistične revije*, ki je posvečena Ivanu Cankarju).

Gregor Kocijan
Ljubljana

PRIMOŽ KOZAK: LEGENDA O SVETEM CHE*

Kozak je svojo zadnjo dramo napisal na osnovi znanih dogodkov okrog Che Guevare, ki že danes veljajo za legendarne, Che sam pa je postal eden največjih mitov današnjega časa. Ni tako važno, ali se dramska fabula res ujema z dejanskimi dogodki, ki niti niso povsem jasni, bistveno je, da gre za mit, simbol in za njegov pomen. Mnogi dokazujejo, da je bil Che Guevara navaden avanturist, pustolovec; levo usmerjeni mladini po svetu predstavlja simbol njenega (predvsem emocionalnega) uporništvaja; v zvezi s tem moremo razumeti strah obstoječih oblasti pred tem mitom, ki jih vznemirja in jim morda celo raste čez glavo: Kozaku pa pomeni Che večnega iskalca jasne palače, simbol idealnega hotenja; pomeni človeka, ki hoče biti odrešenik ljudstev, pa končno spozna, da je nad njim samim še nekaj, kar ga določa, da ne more izpeljati načrta. Kozak ga tako poviša v svetnika, v žrtev krutega in nepravičnega sveta.

*Primož Kozak, *Legenda o svetem Che*, Znamenja 7, Založila Obzorja, Maribor 1969

Skupna točka vsem tem mišljenjem (in verjetno tudi resničnemu Che Guevari) je čustvo, čustveno reagiranje, romantičnost te osebnosti. V njem je vseskozi prisoten konflikt med čustvom in razumom, ki ga skuša reševati s skrajnim naporom, včasih celo s trmo; Che hoče naravnost z glavo skozi zid ter noče videti in slišati ničesar okrog sebe. — V drugi polovici drame, ko čustvo vse bolj prevladuje (prevlada pa v vsaki situaciji, ki kaže zametke urejenosti), reče Andresu: »Jaz sem hotel drugače!... Od začetka bi bilo treba vse drugače. Jaz čutim, jaz to natanko čutim!... Nekaj novo! Ne vem, kaj, ampak vleče me — z glavo se bom pognal naprej, naj bo, kar hoče, z glavo naprej, in oči bom zaprle« (str. 67). — »Čutiti« je pri njem navadno pred »vedeti«. Vedno se izkazuje njegov močni individualizem in pa paradoks v njem, ko hoče po eni strani jasno palačo, po drugi pa sovraži vsako urejenost, trdnost, in zagovarja tako imenovano permanentno revolucijo. — Che nikoli ne zna reš analizirati svojih postopkov, svojih izbruhov, v njem je vedno še nekaj, česar

si niti sam ne zna razložiti. Tanja ve, kje je njegov problem: »Jasna, silna stavba, kjer ima vsak svoj dom in svojo nalogo. To je revolucija.« — Che: »Pa jaz to hočem! Jaz to ves čas hočem. Jasno palačo!« — Tanja: »Nočeš! Ker ne razumeš! Ni nasprotnik tisti, ki je najbolj nevaren in ni sovražnik, ki se ga je najhujše bati. Sovražnik, neodtujljivi in zmeraj navzoči sovražnik je človek sam sebi. Vsak sam sebi« (str. 24). — Ko se Andres ponudi, da naredi red na Kubi, ga Che zavrne: »Ti? Nikoli! Fantastom ne zaupam«. Malo prej pa očita Tanji: »...Ti nikoli ne boš nič prikrla, ker ti manjka fantazije.« Tanji hudo zameri, ko izreče takole oznako: »Kaj so doslej naše zasluge? Burna kri, razgreta čustva, napaka nasprotnika — tudi nekoliko sreče. — Danes smo začeli plačevati.« Ali pa — Tanja: »Veš, moja misel je razumna, Che.« — Che: »Razumna je, dekle, in prav zato mi ni všeč« (str. 44). — Na novico, da je Ramon uskočil, reagira čisto prvinško; enostavno žalosten je: »Moj veseli razbojnik Ramon« (str. 46). Ko Tanja po likvidaciji kmetov stvarno-hladno ugotavlja: »Z okuženim elementom smo imeli opravka«, zavpije Che: »Molči, nesrečal! Kaj nimaš duše, ne vidiš groze, ki se godil! Moje davne sanje, ta silna, ta prožna, ta v trpljenju očiščena ljudska moč! Med sabo se koljejo!« (str. 46). V naraščajoči resignaciji potem celo spoznava, kakšna je njegova pot, njegova usoda. Da bo zvest sam sebi, mora ostati sam, in ta odločitev je dokončna, čeprav ga Tanja svari pred grozo osamljenosti: »Che! Presodi: ti si sam. Nimaš organizacije, nimaš denarja, ne vojske, ne zvez.« — Che: »Vse bolj spoznavam — to je danes moj prvi adut!...« Che: »Jaz ostanem tukaj in se bom tolkel!« — Tanja: »Sam!« — Che: »Sam!« — Tanja: »Che, za božjo voljo — to je smrt!« (str. 25); Tanja: »Zakaj tvoja! Zmota je, ko misliš, da smo sami svoji! Zmota! Za božjo voljo, verjemil! Nobeden ni danes sam svoj! Nobeden, naj to ve, ali ne. Nobeden. Verjemi, le kdor to spozna, je odrešen.« — Che: »Odrešen? Da, temu se pravi odrešen. Jaz bom ostal preklet — zakaj le prekleti, kot vse kaže, lahko kaj opravi« (str. 70). Tik pred koncem ima Che daljši monolog — še vedno ga muči vrednost lastne odločitve. Njegove zadnje besede pa so: »Ves sem sam in ves sem preklet, ampak jaz nisem voljan. Iz mene raste boj! Iz mene!« (str. 73). To je Chejeva osebna rešitev in hoče nam dopovedati, da je tudi rešitev njegovega hotenja, ki se bo v prihodnosti nadaljevalo (in zmagalo), vendar je tudi njegov propad, njegova smrt in smrt revolucije.

Chejevo pot do njegove odločilne pozicije je mogoče vzporedno ilustrirati tudi s citati, kjer je govora o igri: Ko so v Boliviji, pravi Tanja: »Moje ime je v tej igri na zeleni ploskvi in jaz hočem do kraja.« Za Cheja pa je boj v gozdu čist, drugo je umazana politika: »... tam v gozdu je bilo to drugače, tukaj pa je vse taka pasja smešna in urna igra, ki ti ne da oddiha« (str. 55).

Na Chejevo stran stopa seveda Andres, ki izjavlja: »Nisem vaš mož, Tanja... Jaz se ne klatim po teh goščavah, da bi se tolkel za vas.« — Tanja: »Avanturist!« — Andres: »Se ne klatim! Zato pa bom zdaj tej zabavi kar se da naglo naredil konec! Zahtevam, naj komandant uredi s tabo...« (str. 48). Kajti Andres in Che sta »eno kolo«; Andres: »Prišel si, ker brez mene ne moreš! Nisi sam! Nisi cel! Počen si čez polovico...« (str. 64). Andres predstavlja racionalnega, pametnega, preudarnega človeka, ki misli na osnovi dialektičnih nasprotij. Chejevih preseganj v religiozni, mistični svet, kjer se dotika vprašanj smrti in krščanskega odrešenja ter govori o trpljenju in upanju, Andres ne razume. Le en prizor je, ki nakazuje tudi njegovo ukvarjanje s temi problemi: po bitki, ko Andres riše grozote, ki ostajajo po vojni, pravi Cheju: »...Reči hočem, nekoliko me je sram. Jaz nisem tisti, ki visi na tistem žeblju in oni ni ta, ki je tukaj zabeležen. Zdaj je edino veselje zanj trpljenje, in ko bi bilo po pravici, bi morali ti in jaz in ves svet ječati v isti muki« (str. 36).

Na drugi strani pa je čisto drugačen in poseben lik v drami Tanja. — V Kozakovih dramah so ženske, če so sploh nastopale, igrale povsem obrobne, dramaturško skoraj neutemeljene vloge. Tu pa je Tanja Chejev glavni antagonist, utelešenje organizirane, institucionalizirane revolucije. Posebna pa ni le kot nosilec totalitarne ideje, ampak kot ženska, ki goji do Cheja še neki poseben, svoj, osebni odnos. Ta del njene osebnosti se nekoliko pokaže le v dveh prizorih, takrat pa se izraža z jezikom — zlasti v drugem primeru —, ki je v celotni drami med najbolj lirsko izbranimi: »Glej, danes je moj praznik. Kar je bila tako dolga leta moja najtišja in najbolj moja želja, je zdaj res...« (str. 51-52: »Bil si mi, kakor divji ptič v pasti, razbijal si s perutmi, rane so se ti odpirale in oči so ti žarele v bolni vročici...« (str. 69).

Če upoštevamo še Ramonov in »oficirjev« lik, lahko ugotovimo, da gre v »Legendi« tako pravzaprav za pet stališč do revolucije: za Chejev idealni in totalni koncept

čiste revolucije, ki se zruši med Tanjinim totalitarnim, partijskim sistemom ter delovanjem štaba za pobijanje gverile. Oficir, ki ta štab vodi in predstavlja naslednjo pozicijo do revolucije, je Cheju popolnoma nasproten, gleda pa nanj izključno kot na poklicen primer, sicer pa ima ta oficir »lep dom, s trato pred hišo, ki gleda v dolino...« — In končno je v Ramonu izražen elementaren, preprost, naturen bojevnik, komajda revolucionar, hajduk brez ideologije. Njegov občutek za čast, iz njega izhajajoči užaljenost in maščevalnost, njegov bruhajoči temperament ga privedejo celo v nasprotnikov tabor. — Značilno je, kako je Che pravzaprav tudi tej naravi blizek: »Bil mi je, kakor žila, ki je kmete v tej deželi vezala z mano in po njej je prihajala do mene sveža kri upornikov« (str. 50). — Imamo torej odnose med štirimi koncepti revolucije (čeprav bi za Ramona ne mogli trditi, da ima preiščljeno projekt), odnos med njimi in ostalim svetom, pa še konflikte znotraj posameznih konceptov. Rezultat v drami je propad vseh tipov revolucij in revolucije v današnjem svetu nasploh, prevlada ideja o nemožnosti resnične revolucije v svetu, ki ga vodijo politični štabi. V tem je tudi tragičnost glavnega junaka, ki hoče vse ali nič, pa propade v boju s svetom. Eksplicitnega sporočila nam pa Kozak ne da, igra se zaključni z neznanjo. Če je avtorjeva perspektiva v Chejevi osebnosti, veje iz drame dvom v moč razuma in racionalizma sploh, tudi ironija (za trenutek celo pri Andresu: »Zares, vse je umno narejeno na tem svetu,« str. 64) ter razmišljanje o krščanstvu. Vsekakor so ti elementi nakazani. Iz patosa, preroške in »verske strasti«, zaupanja v ideale, prehaja drama v deziluzijo in burko. Che pravi Andresu: »Vtaknil ti bom rinko v nos, vzeli bom frulo in šla se bova razkazovat v cirkus: dva revolucionarja« (str. 66).

Čustvujočo in nerazumno iracionalnost kot novost in Kozakovem zadnjem tekstu nakazuje že sam naslov. Glede na prejšnje oznake njegovih del, ki so bile skope, ostre, povsem objektivne, že kar asketske, pa kaže ta naslov avtorjevo perspektivo, njegovo osnovno misel o temi, ki jo obravnava. Od povsem neosebne oznake prihaja Kozak v novo sfero, na katero nas opozarja že »nepreciznost« naslova: legenda, sveti; prej pa: dialogi, afera, kongres. Vendar pa obenem ta naslov pomeni konkretizacijo, odmik od abstraktno, povsem splošne oznake stanja ali problema. — Kozakova »sodobna trilogija« predstavlja močno racionalno kompozicijo in velja za tip filozofsko-tezne dramatike Sartrovega

kova, katere značilnosti so v vsebinskem pogledu problem človekovih odločitev v eksponiranih življenjskih situacijah. Osebe v teh dramah so domala filozofsko kategorizirane nosilke avtorjevih in seveda tudi nasprotnih idej, predstavnice ideologij, manj pa psihološko označeni karakterji; ti junaki ne kažejo vseh (oziroma več) elementov svojega bistva, ampak so zreducirani predvsem na intelektualni, razumski del svojih osebnosti. — Prav to pa se je v Kozakovi drami spremenilo — osebe so postale v novi drami večplastne, bolj človeške — bolj realne, teže jih je spraviti v kalup. Tako pri oznaki posameznih oseb kot pri ugotavljanju celotne avtorjeve misli se srečujemo z nedorečenostjo, z nenosmiselnostjo.

V vsebinskem oziroma idejnem smislu gre pri zadnjem »Kozaku« torej za novo »počlovečenje« oseb. Tematsko to dramo najlaže primerjamo z Afero, saj ga v obeh primerih vznemirjajo vprašanja družbene revolucije, čeprav je za obe možna tudi konkretnostna oznaka: naša socialistična revolucija in pa Chejeva parcialna uporniška revolucija znotraj družbene strukture. Iz te primerjave lahko ugotovimo — kar se tiče oseb —, da se nekateri tipi iz Afero podaljšajo v Legendo: Simon /koncept idealne revolucije in zvestobe sebi/ — Che; Marcel /totalitarni koncept/ — Tanja; Bernard /prava ljudska revolucija — Ramon; Andres; ni pa sedaj več tipičnega eksistencialističnega junaka /Kristijan/ in ni predstavnika stvarne revolucije, ni zmagovalca v smeri objektivne resnice /Jeremija/. Tu ne zmagata nihče: Che in Andres propadeta, Tanjina usoda je neznan, Ramon je ponižan in odpade. Revolucija sama postane vprašanje, edino »zmago« pa slavi ameriški štab, torej nekaj, kar je zunaj te revolucije in nad njo /pa ne v vrednostnem smislu/.

— Skladno z vsebinskimi oziroma miselnimi novostmi je Kozak v zadnji drami spremenil tudi jezik, ki je bil prej blizu suhemu, filozofskemu izrazu, zdaj pa se je od izrazito intelektualnega govora premaknil k zelo pogovornemu in po drugi strani k poetičnemu jeziku. Z naslovom »Legenda o svetem Che« se na mnogih mestih sklada tudi prav preroški, biblijski, cankarjansko privzdignjeni stil.

Večkrat gre za ritmizirano prozo, ki jo pogosto obrnjeni besedni red, inverzija. Pogosti so relativni odvisniki, uvedeni s »ki«, in sklepalni »zakaj«, kar daje vtis pridvignjenega stila /»To mi ni všeč, zakaj drugačna je tvoja naloga«, str. 16. »Bra-

nijo naj svoje življenje, zakaj bolnik je, ki jih vodi!«, str. 53/. Naslonitev na Cankarjev stil se kaže tudi v besedju /»...ravnamo z njim po zasluženju«, str. 30; »...kakor je pisano«, str. 69; »Ko bi bilo po pravici«, str. 66/. S podrobnejšo stilno analizo bo mogoče te relacije natančneje dokazati. — Potrebno bo tudi odgovoriti na vprašanje funkcionalnosti sloga in vsebine. Očitno je, da se je Kozak zavestno odločal za drugačen jezik, pri tem pa je šel tako daleč, da je elemente vzvišenega stila dal tudi osebam in situacijam, s katerimi niso v skladu. Biblijsko-retorični način uporablja Che zlasti v svojih govorih in monologih, manj upravičena je metaforičnost sredi ostro začrtanega idejnega dialoga, ko se odloča Chejeva usoda /Che: »Dobro ste speljali. Enega starega kamerada ste mi odstavili, drugega ste odlikovali, spletili ste se v trdno mrežo in že ste pokrili ljudsko moč in jo stisnili ob tla, da ne more več s perotjo ganiti! — Jaz ukaza razveljavil ne bom —...«, str. 61/. Celotna Tanja — tako politično enosmerna in suha — prav pogosto uporablja izbrane konstrukcije /»Resnično je in od nekadaj velja... Zdaj pride misel in rana

se razboli«, str. 25; »Che, en sam sme biti boj, eno samo vodstvo, zakaj le eno je bojišče«, str. 51/. Včasih lahko razkriva to sicer zastrte plasti njenega karakterja, vsekakor pa nas preseneča. Neadekvaten pa je tak stil na primer v oficirjevem izražanju, ki se odbije od sicer povsem govornega jezika /»Sicer pa blago in pametno je treba ravnati, če ne...« str. 42/, ali pa v pogovornem in celo žargonskem jeziku Chejevih častnikov /»En sam bodi zakon... Zakaj začetek greha je tukaj... Sovražnik je govoril skozi njihova usta. Kdor pa je sovražniku enak, ravnamo z njim po zasluženju«, str. 30; »Pozdravljeni, ki prihajamo v vaš dom«, str. 35; »Prišla sta z njo in neznano sta govorila«, str. 49/.

To mešanje, ta dvojnost Kozakovega stila pa se v osnovi vendarle sklada z dvojnostjo njegovega vsebinskega sveta, kjer se nihajoče družita strog ratio in metafizično profetstvo. Kozak se je s to dramo zavestno odmaknil od prejšnje skladnosti in tu, sicer z racionalnim pristopom, prikazal smer v iracionalnost.

Malina Schmidt
Ljubljana

KNJIŽNA POROČILA

10 LET PREŽIHOVE BRALNE ZNAČKE

(Priročnik za estetskopoliterarno vzgojo. Prva knjiga. MK, 1970)

»Pred desetimi leti porojena zamisel o bralnih značkah je prerasla v pomembno kulturno gibanje na Slovenskem. Dobra knjiga z vsemi vrednotami, lepoto in spoznanji je našla pot do mladih generacij, postala je njihova last,« piše v uvodu 93 strani obsegajoče knjižice republiški sekretar za prosveto in kulturo Slavko Bohanec. Res sta pobuda in uresničitev tekmovanja za bralno značko izredno dragoceni, saj je včasih prosvetni delavec sam nemočen ob inflaciji literarne plaže. Prav tekmovanje za bralno značko pa usmerja mladega človeka k lepi knjigi, k domači in tudi tuji klasiki in mu s tem omogoča lastno oblikovanje. — Vrednost knjige je poznana, samo večkrat pozabimo, kako knjigo približati mlademu bralcu. Tisti, ki so pred desetimi leti prvič podelili bralno značko Prežihovega Voranca, so brez dvoma želeli pomagati učencem pri odkrivanju lepega in plemenitega v knjigi.

»10 let Prežihove bralne značke« (uredil Leopold Suhadolčan) ni samo spominski

bilten, ampak je tudi pripomoček učiteljem slovenščine, ki navdušujejo in pripravljajo dijake na tekmovanja za bralne značke, bodisi za Prežihovo, Seliškarjevo, Cankarjevo, Kajuhovo ali katero drugo. Mentorji in organizatorji tekmovanja so s to knjižico dobili ne le dragocen dokument o priljubljenosti in razširjenosti tekmovanja, ampak tudi metodičen priročnik za prosvetarja, da bo znal na neprisljen način pridobiti dijaka za lepo knjigo. O tem lepo piše L. Suhadolčan v članku Rast bralne značke v slovensko kulturno zavest. Knjižica je dragocena še zato, ker v njej pišejo koroški organizatorji in mentorji, ki imajo s pripravami in vodenji tekmovanj največ izkušenj. To so: Stanko Kotnik, Marjan Kolar, Tone Sušnik in omenjeni urednik. Stanko Kotnik je napisal poglavje Deset let bralne akcije med mladino, Tone Sušnik nam je predstavil Prežihove Kotlje, Marjan Kolar pa je prispeval dva članka: Dimenzija otrok in intervju Beseda značkarjev, ki je zanimiv, saj se v njem kaže otrokov odnos do literarnega dela in do pisateljev.

V zadnjem sestavku Moja knjižnica nam Bogomil Gerlanc navaja seznam tekmovalnih knjig, ki so izšle v istoimenski zbirki Mladinske knjige: od tistih za cicibane, do knjig za učence višjih razredov.

JOŽE SNOJ: V VRSTICAH IN MED NJIMI

Ob petnajstletnici publicističnega delovanja se je Jože Snoj odločil napraviti knjižno inventuro svojega tozadevnega pisanja. Članke o književnosti, kot s skupnim izrazom imenuje razmišljanja ob literarnih delih in literaturi nasploh, ocene, eseje, intervjuje z njim in njegove z drugimi, polemike ipd., je sproti objavljval pretežno v Delu in Naših razgledih (po enega v Dialogih, Knjigi in Problemih). Založba Obzorja mu je omogočila ponovno izdajo teh člankov kot 18. zvezek knjižne zbirke RAZPOTJA.

Avtor si je razdelil knjigo v štiri po obsežnosti različne dele in jih znotraj kronološko uredil. Najdlje je posegel v svojo publicistično zgodovino do leta 1958.

V prvem razdelku, kjer se Snoj ukvarja z neslovenskimi literarnimi pojavi, izstopata po zanimivosti zlasti članka o Konstantinu Paustovskem in Borisu Pasternaku. Oba pisatelja pomenita odgovor na tendenčno slikanje ruske stvarnosti, kakršno se je razraslo v t.i. ruskem socialističnem realizmu. Prav s člankom o Pasternaku, ki sega v najnovejše obdobje Snojeve publicistike, je avtor dosegel tudi kvalitetni vrh razdelka.

V drugem in tretjem razdelku se sprehajamo po Snojevih ocenah slovenskih proznih in pesniških del ob času njihovega izida. Postajajo nam zanimiv dokument sprotnega kritičnega spremljanja literarne ustvarjalnosti.

Čeprav bi zadnjemu razdelku težje poiskali skupni vsebinski imenovalec, lahko ugotovimo, da najdemo v njem dva morda najzanimivejša članka v knjigi. To je Osnutek poetike za lastno uporabo in članek, ki nosi podnaslov Brezperspektivnost reistične reprodukcije. Prvi je zanimiv že zaradi svoje petletne starosti. Snoj v svoji »poetiki« zahteva: ritem, melodijo in iracionalno poantiranost, ki seveda more doživeti »različne slogovne aranžmaje«, tja do svojega bitnega nasprotja. Sledi zahteva po zavestnem nadzorstvu oziroma »priučnosti razumnosti pri nastajanju oblike in vsebine«, pa naj se za ta cilj posluži metode ali logične alogike ali snovno nazorne abstrakcije. Bistvena postavka ostaja

Snoju dejstvo, da mora biti literarni izdelek vselej estetsko dejanje,« pa čeprav se dejansko ukvarja z nečim, kar je tradicionalno grdo. Umetnik mora zato imeti zmožnost inspiracije, ki ga sploh dela umetnika, in biti mora odtujen, saj Snoj pojmuje umetnikovo odtujenost kot logični pogoj izvirnemu umetniškemu ustvarjanju; dobesedno: umetnina je rezultat umetnikove odtujenosti. S tem člankom je Snoj poskusil kot kritik in ustvarjalec napraviti sintezo literarnega dogajanja še v času, ko je nastajalo. Zato že zdaj lahko preverjam rezultate oziroma konkretizacije Snojeve dokaj suverene sinteze (prav zato tudi zgornja opazka o petih letih in zanimivosti z njimi v zvezi). Drugi članek je konkretno soočenje Snojevega literarnega nazora s pojavom Katalog. Članek je zanimivo pričevanje zlasti v kontekstu viharja okrog tega avantgardnega pojava.

JANKO KOS: ZNANOST IN IDEOLOGIJA

Založba Obzorja je uvrstila v 13. zvezek zbirke Znamenja Kosovo filozofsko razmišljanje o znanosti in ideologiji. Avtor se je odločil spregovoriti o njunem bistvu in razmerju. Zavedal se je, da piše o zadevi, ki je stalen predmet razmišljanj, ki rada vodijo v pretiravanja. Ta hočejo razvrednotiti ali znanost ali ideologijo. Zato pisec odkloni skrajnost, ki skuša predstaviti znanost samo kot eno od ideologij, pa tudi drugo skrajnost, ki hoče ideologijo v najpopolnejši obliki napraviti za znanstveno. Pri svoji raziskavi se torej ne odloča za metodo istovetenja, ampak skuša z iskanjem razlik med obema »določiti, kakšno mesto jima gre v mejah realne človeške eksistence.« Kot kriterij za to preverjanje si je izbral bistveno postavko človekove biti: svobodo oziroma nesvobodo. Ugotovil je, da ideologija, ki je »potrdilo človekove svobode«, vodi človeka v nesvobodo — znanost pa, ki po Kosovo »realizira človekovo nesvobodo,« prav zato stremi, »da bi človeka spet izročila svobodi.« Zato sta si znanost in ideologija ontološko različni, čeprav obstajata na isti ravni, tj. služita za prehod iz svobode v nesvobodo in obratno. Ko avtor razmišlja o obeh pojmi, ki sta predmet njegove razprave, ugotavlja, »da jima je potrebno slediti prav k samemu izviru, iz katerega potekata. Ta izvir je konkretna človekova eksistenca.« Eksistenco pojmuje kot strukturo, ki jo definira kot »celoto, v kateri je vsak od njenih delov določen prav s to celoto.« Potemtakem znanost in

ideologijo uvršča v sistem, ki je za Kosa »celota, v katero so združeni deli po mehanično logičnem principu, ki jima do- loča funkcionalnost.«

V predzadnjih dveh poglavjih se pisec sprašuje še o mestu umetnosti in filozofije. Umetnost ne more »bitveno spreminjati ustroja človekovega bitja v svobodi in ne- svobodi, (...) gradi namreč drugo ali umet- no strukturo, ki ji skuša Kos reči tudi »proti-usoda človeka«. Filozofije sicer ne more uvrstiti kot strukturo, kakor je lahko to storil, vsaj načelno, z umetnostjo. Ima jo za »navidežno strukturo«, ugotavlja namreč, da ima lastnost »večstranosti ali celo vsestranosti«, ki jo uvršča na samo- stojno mesto, mimo kategorij znanosti, umetnosti in ideologije.

Zadnje poglavje predstavlja bralcu pišček pogled na usodo vseh obravnavanih plasti v prihajajoči družbi.

Na uvodni strani je avtor poudaril, da ga v njegovem spisu »zanima predvsem bistvo znanosti in ideologije nasploh, ve- ljavno za katerokoli znanost in ideologijo, ne glede na prostor in čas, v katerem se pojavlja.« Mirno lahko ugotovimo, da je ta abstrakcija piscu popolnoma uspela in jo poleg zgledne jasnosti in urejenosti šte- jemo za bistveno vrednost spisa.

MARIJAN TRŠAR:

HOJA ZA POUSTVARJENO LEPOTO

(Založba Obzorja Maribor, 1970)

»Védenje ne more biti ovira podoživetju. Nemaikrat mu je celo v neposredno po- moč: dopolnjuje ga z globljim, zavestnim doumevanjem smisla.« Ta misel uvaja iz- bor krajših ali daljših razmišljanj o likovni umetnosti, ki jih je Tršar objavljaval v letih od 1964 do 1968 v Naših razgledih, Sodob- nosti in drugod. V njih skuša z jasno be- sedo približati gledalcu najpomembnejše avtorje zadnjega časa, od Bernika, Jemca, do Kregarja; ob retrospektivnih razstavah razlaga Sedejev, Pregljev ali Saviškov svet, predstavlja dela mlajših, Maraževe, Peršina in drugih, poroča o važnejših li- kovnih dogodkih, o ljubljanskem grafičnem bienalu 1965, Bonnardovi razstavi v Parizu, beneškem bienalu 1966 ...

V svojem prizadevanju je predvsem likov- ni kritik, tak kakršnega si zamišlja v po- glavju Likovna teorija in likovna kritika (Sodobnost 1967): doživljanj ob likovni umetnini ne prevaja v leposloven tekst, ne omejuje se na njeno tematsko vsebino, ampak z likovno analizo odkriva njeno jedro.

Ko mu potem platna začno pripovedovati, mu tožiti in ga tolažiti, je subjektivno oce- njevanje samo potrdilo objektivnega in z njim v ravnotežju. Subjektivnost je nujna, saj je gledalec postavljen pred likovno delo zato, da primerja »sebe v svetu in svet v sebi.«

Tršar v istem poglavju odkriva napake naše likovne kritike: iskanje nenavadnih besed, sentimentalnost, nasilno predalčka- nje v »izme«, oboževanje tujega, pretirano malikovanje priznanih avtorjev in premaj- hen posluš za skromnejše.

Kritika naj bo razumljiva, naj bo most med umetnikom in občinstvom. Tršar obsoja ne- jasen jezik, tuje, težak slog. Ne more se strinjati s sodobnim »larpurlartističnim žon- gliranjem z besedami«, ki kaže premalo zavzetosti za umetnino. Prava likovna kri- tika izhaja iz estetskih osnov in si nato po- maga z ocenjevalčevim prirojenim in pri- dobljenim občutkom. Njeno pravilnost po- trdi čas, ki umetnino sprejme ali zavrne.

Poglavje o likovni teoriji in likovni kritiki zaključuje Tršar z mislijo, da mora biti vsaka kritika spoštljiva, ne malikovalska, toda vsebovati mora spodobno besedo za vsakogar, saj je vsako delo zraslo iz ust- varjalčevega truda. Imeti mora razumljiv in preprost jezik. »Hojo za poustvarjeno lepoto« odlikujeta obe omenjeni lastnosti.

DUŠAN MEVLJA: MORNAR NA SUHEM

(Založba Obzorja Maribor, 1970)

Nova zbirka črtic Dušana Mevlje ima tri dele, ki nosijo naslove osrednjih črtic: De- ček na pogorišču, Glava v listju, Mornar na suhem.

V prvo tretjino je avtor zajel nekaj spo- minov iz partizanskih let in iz zgodnjega povojnega časa. Motivu plašnega, pa za- vzetega kulturnika, ki ga slika malce iro- nično, pridružuje motiv otroka v vojni, junaškega kurirčka, ali pa sirote, ki na pogorišču domačije dozori v moža. Pre- tresljiva je zgodba o materi, ki ob osvobo- ditvi zaman čaka sina, pa nikoli ne neha verjeti v njegovo vrnitev, in o pohablje- nem otroku, žrtvi taborišča, ki ga stre kri- vičnost sošolca. Avtor čuti z borcem, ki po vojni ne doživi zasluženega priznanja, in je spet ironičen v črtici Aprilski partizan.

V črtici Glava v listju razmišlja o življe- nju: »Veseliš se ga in sovražiš obenem, skrivaš se pred njim, a ubežati mu ne mo- reš.« Črtica napove vsebino cikla: razisko- val bo življenje v mestu, med ljudmi. Ob-

čutljiv je za vsakdanje, drobne dogodke, razumevajoč za male ljudi, za čudaškega uradnika, ki je srečen ob igri z belo kroglico z grma, spoštljiv do cestarjev, ker ve za njihovo veličino, ima posluš za stvari, za pogovore predmetov v svoji sobi, predvsem pa za otroke: »Otroci so smisel življenja,« pravi eden od cestarjev — morda se zato matere odločajo za otroka, ne za ljubimca (Žena, ljubimec, otrok; Punčka na boks meču), zato žrtvuje vojak življenje v prometni nesreči in zaradi otroka se avtor prebudi iz pesimizma v pustem jesenskem dnevu. Cikel vsebuje še razmišljanja o ljubezni (Dnevnik), zapis o očetovi smrti in sinovi bolečini. Sklene ga črtica Slovo, v kateri se avtor poslavlja od svoje »neizpolnjene, izgubljene mladosti.«

Črtica Mornar na suhem pripoveduje o veselju do življenja in o človeški zaprtosti za to veselje. Ljudje so polni predsodkov. Mevlja je v zadnjem ciklu najbolj ironičen: napada malomeščansko »kulturnost«, njihova vzgojna načela, nedemokratičnost, pomanjkanje poslušnosti za reveže in brezdomce, ironizira Gajškov proces, lažno kulturnost, kulturnikov napad na provincializem, potem ko se je usidral v mestu, in nazadnje upokojski problem.

Gledališkemu človeku Dušanu Mevlji se življenje prikazuje kot oder: sam je zdaj igralec, zdaj gledalec. Morda včasih preveč komentira, namesto da bi pustil dogodkom in prizorom njihovo lastno govorico. V izrazu je tradicionalen, preprost, docela komunikativen.

PRIMER IZ STATISTIČNE LINGVISTIKE: SKRITI RED

Nemški lingvist Hans Arens je sicer že leta 1965 iz območja statistične lingvistike izdal zanimivo razpravo o »odnosih med dolžino stavka in dolžino besede v nemški pripovedni prozi od baroka do danes« (Verborgene Ordnung — Skriti red), zaradi zanimivosti pa se zdi še zmeraj prav o njegovih izsledkih seznaniti bralce; kljub relativni zakasnelosti informacije.

— V nasprotju z enkratno, individualno jezikovno interpretacijo, kakršna naj bi bila predvsem v modi, skuša Arens kot pristaš statistične lingvistike prikazati neki splošni, nadindividualno veljavni red v jeziku, ki brez skrbnega štetja ostaja skrit človeškim očem. Strnjeno bi se pravilo tega reda glasilo: z naraščajočo dolžino stavka narašča tudi povprečna dolžina be-

DOKUMENTI SLOVENSKEGA GLEDALIŠKEGA MUZEJA

Osrednje mesto 15. zvezka Dokumentov ima razprava D. Moravca: Govekarjeva »čista, sveta resnica« o Verovšku. Pisec razgrinja bralcu del slovenske kulturne zgodovine. Razjasnjuje namreč ozadje Govekarjevega direktorjevanja v drami in njegov negativen odnos do tedanjega prvaka slovenskega gledališča. Dokument razprave je Govekarjevo pismo Mešku, ki je ob Verovškovi smrti posvetil igralcu lep članek v knjigi Listki. V pismu ogorčeno dokazuje, da Verovšek kot igralec in človek objektivno ni veljal nič. Do ugleda, ki ga je Verovšek imel, naj bi ga pripeljala primitivna publika in nerazumljivo obnašanje kritike. Svoje umazano blatenje je Govekar prodajal Mešku kot sveto resnico. D. Moravcu je uspelo, da je z drugimi dokumenti popolnoma pobil Govekarjeve trditve in s tem prispeval dobršen delež k razjasnitvi govekarje v slovenskem gledališču. V Dokumentih so zbrane vse Verovškove vloge in režije. Popis vlog je zaključen s tekočo številko 394 (+ 52 v Trstu), režije pa s 47 (+ 40 v Trstu), kar vse priča že o izrednem kvantitativnem poslanstvu, ki ga je Verovšek imel v gledališču tedanje dobe.

Dokumenti prinašajo še članke o prezidavi gledališč, spominski članek o M. Nablocki in prikaz M. Mahniča o delovnih razmerah v slovenskem gledališču na prelomu stoletja.

*Jože Faganel, Mojca Seliškar,
Marko Terseglav
Ljubljana*

sede v takšnem stavku — in to v približnem razmerju 1:100. Se pravi, če kaže kakšen tekst za povprečno 5 besed daljše stavke, se povprečna dolžina besede v stavku poveča za 0,05 zloga. Pojav je Arens najprej opazil v besedilih Thomasa Manna in je sprva menil, da gre za naključje. Toda potem je ustrezno raziskal 117 drugih tekstov s približno pol milijona besedami in pojav se mu je osupljivo potrdil kot pravilo s 87% veljavnostjo. Šlo naj bi za nekakšno temeljno strukturalno dejstvo nemške pripovedne proze, ki ga niti ni mogoče enostavno opaziti, niti se mu pisci pri pisanju zavestno ne podreajo: za nekakšno harmonijo kvantitet, ki je uresničena podzavestno in tako tudi učinkuje. — Arens je poskušal na vse načine zavarov-

vati objektivnost raziskave; izhajal je od besede in stavka kot govornice (ne pisane) sporočilne enote; izhodiščno je obravnaval po prvih (začetnih) 3000 besed iz 52 pripovednih tekstov nemških avtorjev od baroka do 20. stoletja (to naj bi ga zavarovalo pred očitkom, da naj bi odbiral posebno primerne pasaje); število besed je potem delil s številom stavkov in dobil povprečno dolžino stavka itd. ipd. Dobljene izide je potem primerjal kot pravilo na nadaljnjih tekstih, ki se jih je vsega nabralo 117. Na koncu je iz vseh 117 primerov zračunal srednjo dolžino pripovednega stavka in besede v njem. Povprečna dolžina tega stavka naj bi bila 20—30 zlogov; z manj kot 10 zlogi na stavek naj bi bilo težko pripovedovati, ne da bi pripoved učinkovala monotono.

Hkrati je opazil, da se sporedno s pojavljanjem povprečno daljših besed v daljših in krajših v krajših stavkih povprečno daljši stavki pojavljajo v obsežnih romanih, krajši pa v kratkih prozah (čeprav absolutnega pravila ni). Očitno naj bi bilo, da pripovedno delo, ki potrebuje zelo dolgo sapo, kaže to dolžino tudi v dolžini stavka ter da dramatično razgibane in koncizne majhne forme kažejo zadihanost in kračino tudi v ustrezno kratkih stavčnih gradnjah. Harmonija kvantitet naj bi torej obstajala na vseh ravneh pripovednega besedila: od besed do pripovedne zgradbe. — Tako naj bi bilo iz ugotovljenega pravila o razmerju med relativno primitivnimi kvantitativnimi kategorijami mogoče izvesti vrsto stiloloških hipotez:

Vsak tekst vsebuje stavke in besede različnih dolžin ter različnih odstopanj od povprečja. Te razlike so razumljive le, če pojmuje stavek kot pripovedno enoto. S kratkimi besedami (1—2 zloga) lahko izhajamo, če se zanimamo le za potek stvari, če osebe, reči, položaje, dogodke le omenjamo, ne pa kažemo (imaginiramo), če je izpoved pripovedno abstraktna; gre torej za pripoved, ki meri le na smisel in zanesljivost konkretizacijo. Ravnovesje med besedami in pripovedjo povzroča ponavadi formulacijo v glavnih stavkih, paratakso. — Tudi odslikava vsakdanjega govora narokuje ponavadi takšno kračino.

— Takoj ko pa skušamo osebe in stvari individualno prikazati, imamo opraviti z opisovanjem, opis pa je vezan na samostalnike, pridevnike in prislove; bolj ko hoče biti natančen, daljše bodo te besede in več jih bo (v nemščini kompozita!) Gla-

golski izraz, ki je bil prej značilen, zgine v množstvu nominalnega; svet se kaže v snovi, kakovosti in načinu — v treh, štirih, petih oznakah — in ne v bistvujoči eni besedi. — Z zoževanjem pomena se daljša (kopičij) beseda. Prvotna enostavna izpoved lahko sicer ostane kot temeljna enota, ki pa jo je potrebno razširjati, dopoljevati, precizirati; označujočih posameznosti postane za glavni stavek hitro preveč, vse pogostejša je zato hipotaksa. Težnja po fotografski zvestobi lahko vede v hiperbaročno kopičenje samostalnikov, pridevnikov, glagolov, ki otežujejo stavek in ga napravijo še komaj izvedljivega (prim. naturalistično »fotografiranje« v stavku iz Govekarjevega romana »V krvi«: »Sam je sedel med nakopičenimi škatlami, okviri, papirnimi in platnenimi slikami — med stoli, mizami, klopni in posteljami — med kmetiškimi kočemajkami, indrami, škrlaki, kožuhi, kučmami, ošpetlji in avbami — med gosposkimi krili z vlačami, maskaradnimi kostumi, korzeti in modrci, solnčniki, dežniki, ženskimi in moškimi klobuki, cilindri, palicami in pahljačami — med lopatami, svedri, kladivi, motikami, krampi, verigami, žreblji in plugi — med lonci, steklenicami in košarami in cajnicami... tu je sedel ter krpal neutrudno, dasi je šlo že na polnoč.« 1 stavek = 185 zlogov!)

H koncu zatrjuje Arens še tole: Bistveno večja dolžina besede, kakor bi sicer ustrezala srednji ali podnormalni dolžini stavka, kaže na poudarjeno stvarno, realistično prozo; opazno pod srednjo stavčno dolžino (20—30 zlogov) zastajajoča besedna dolžina je skoraj vedno znamenje ljudske pripovedi; zelo dolgi stavki z opazno prekratko dolžino besed so lahko znamenje močno subjektivno obarvane, celo nestvarne proze, ko se v istem stavku izenačujoče vrstijo objektivni prikaz in osebne primesi.

— K temu skopemu poročilu o nedvomno zanimivem problemu bi na koncu dodali samo pripombo, da bi ustrezno opazovanje slovenskega jezika verjetno dalo nekoliko drugačne izide oz. bi moralo prilagoditi merila posebnostim našega jezika; znano je namreč, s kakšno lahkoto se v nemščini medsebojno sestavljajo kvalitativni in s tem daljšajo besede. Ni pa seveda s tem rečeno, da takšno opazovanje slovenskega pripovednega jezika ne bi bilo mogoče, ali da bi bilo celo nezanimivo.

M. Kmecl
Filozofska fakulteta Ljubljana

VPRAŠANJE BALKANISTIKE

Brnska balkanistična katedra je kot pravo za letošnji balkanistični kongres v Atenah že lansko leto priredila češko-slovaški balkanistični simpozij. Simpozij je deloval v štirih sekcijah; zgodovinski, jezikoslovni, literarnozgodovinski in narodopisni. Gradivo s tega znanstvenega posvetovanja je letos izšlo v posebni publikaciji: *Studia balkanica bohemo-slovaca* (Brno 1970).

Večina predavanj se ukvarja z bolgarsko, romunsko in srbsko problematiko, nekaj z albansko in grško, še manj s hrvaško, le eno (Viktorja Kuděške — K tipologiji Moderne v jugoslovanskih književnostih) ter ena omemba (pesmi o Kralju Matjažu) se dotikata tudi slovenskih vprašanj. — Če bi bil v nas zgodovinski občutek pripadnosti Balkanu izrazitejši, bi lahko v opisani tematski sestavi videli nov primer diskriminacije, tako pa verjetno delimo svoje počutje s češko-slovaškimi balkanisti: Kam s slovensko in hrvaško problematiko v balkanistiki kot samostojni vedi? Po eni strani pripadamo državi-federaciji, ki sega s svojimi področji in s svojo kulturo globoko v Balkanski polotok, po drugi smo se s svojo dolgotrajno politično in kulturno preteklostjo oblikovali v območju srednjeevropske zgodovine in mentalitete. Povrh vsega so menda geografi določili severozahodno mejo polotoka po Savi in Krki in nas s tem razdelili: nekaj nas je pravih

TRETJI SEMINAR MAKEDONSKEGA JEZIKA, LITERATURE IN KULTURE V OHRIDU

Makedonska univerza »Kiril i Metodij« je tudi letos pripravila počitniški seminar za tuje slaviste. Štirinajst dnevnega seminarja za makedonski jezik, literaturo in kulturo (od 20. avgusta do 3. septembra) se je udeležilo okoli 80 profesorjev, znanstvenih delavcev in študentov slavistike iz sedemnajstih držav Evrope, Azije in Amerike; na seminarju pa so sodelovali tudi predstavniki slavistike iz vseh jugoslovanskih republik. Če pomislimo, da se je prvega seminarja pred dvema letoma udeležilo le dvajset slušateljev, nam letošnje število in kvalitetni sestav udeležencev zgovorno potrjuje ugotovitev, da se je v zadnjih letih zelo povečalo zanimanje za makedonistiko v vseh slavističnih krogih.

Dejavnost seminarja je potekala v treh sektorjih. Makedonski jezik so udeleženci

Balkancev, drugi smo že onkraj. Torej smo in nismo potencialni predmet balkanističnih ved. Zadrega. — Vprašanje, kaj da je pravzaprav predmet balkanistike, je bilo tudi sicer na simpoziju aktualno, ampak ne v opisanem smislu. Narekovala ga je predvsem jezikovna in politična heterogenost »klasičnega« Balkana — južno in jugovzhodno od Bosne. — Implicitno, se pravi neizrecno, bi se dalo iz predavanj in diskusije povzeti naziranje, da naj bi bila predmet balkanistike posebna zgodovinsko in geografsko pogojena kultura, kakor se kaže v jezikih, književnostih, običajih in zgodovini narodov v osrednjem ter spodnjem koncu Balkanskega polotoka; proti zgornjemu koncu, proti srednji Evropi moč te kulture slabi. Njene zadnje vplivne ostanke naj bi bilo mogoče zaslediti v pasu, ki ga tvorijo Slovaška, Madžarska, Hrvaška in Slovenija.

Navsezadnje zanimivo in ne docela neaktualno vprašanje: pojasnjuje tudi opisano strukturo tematike na simpoziju. — Dodali bi le to, da na simpoziju kljub razmeroma visoki strokovni, zlasti pa informativni ravni in kljub ustreznim pregledom ni bil niti omenjen navsezadnje ne tako nepomembni balkanistični prispevek praškega profesorja — našega rojaka Matije Murka.

M. Kmecl

Filozofska fakulteta Ljubljana

spoznavali na treh stopnjah lektoratov, s 25 predavanji so vidni makedonski profesorji za jezik, literaturo, zgodovino, muziko itd. seznanili udeležence z aktualnimi znanstvenimi vprašanji v vseh vejah makedonske kulture; za jezikoslovce pa je imel ves čas vzporedno še specialna predavanja iz makedonske dialektologije prof. Božo Vidoevski.

Med osrednjimi predavanji naj omenimo le nekatera: predsednik makedonske AZU Blaže Koneski je govoril o temi *Glagolica in cirilica v srednjeveški makedonski pismenosti*, prof. Krum Tošev je analiziral *govor Struge*, akad. Mihajlo Petruševski pa je obravnaval *jezik in verz pesnitve Skenderbej Grigorija Prličeva*. O makedonski književnosti so predavali: akad. Haralampie Polenakovik' *Delo Kli-*

menta *Ohridskega*, prof. Aleksandar Spasov *Makedonski roman*, prof. Kiril Penušliki *Makedonsko ljudsko pripovedništvo*.

Med predavanji iz makedonske zgodovine je bilo več zanimivih tem, npr. *Delovanje makedonskih študentov v tujini na koncu XIX. in v začetku XX. stoletja* (prof. Lju-

ben Lape), *Makedonsko vprašanje v Društvu narodov* (prof. Voislav Kuševski) in *Udeležba Makedoncev v balkanski vojni*.

Skoraj ob vseh predavanjih se je razvila živahna strokovna razprava, saj so nekateri udeleženci že prav dobro obvladali makedonščino.

D. Stefanija
Filozofska fakulteta Ljubljana

POJASNILA IN PREDLOGI K VPRAŠANJU DVOJEZIČNEGA ŠOLSTVA

Objavljamo vlogo, ki jo je Slavistično društvo Slovenije poslalo Ustavnemu sodišču SR Slovenije 20. junija 1970.

Slavistično društvo pošilja v smislu poziva predsednika Ustavnega sodišča nekaj pisemenih pripomb, ki naj pomagajo razčistiti vprašanje dvojezičnega šolstva v Prekmurju. Obenem naj ta naša vloga v nekaterih spoznanjih in predlogih dopolni našo prvo vlogo, ki smo jo visokemu sodišču poslali že v začetku prejšnje jeseni. 1. Glede na vprašanje tov. sodnika Apiha, ali obstaja še kje na svetu takšno dvojezično šolstvo, kakršno se izvaja v Prekmurju, lahko trdimo, da ga ni. V švicarskem kantonu Graubünden v tipu šole, ki je najpogostnejši, poteka pouk na prvi stopnji zgolj v materinščini, tj. retoromanščini. V 4., 5. ali 6. razredu — odvisno od posamezne občine — začenjajo s poukom v nemščini, ki na tej stopnji prevlada nad retoromanščino. O tem glej ciklostilno razmnoženo študijo J. P. Šola v *retoromanski Švici*, str. 8—9, datirana s 15. VII. 1960, ki je najbrž ostala interno gradivo Inštituta za narodnostna vprašanja. Enako podobo retoromanske šole je v reportaži *Jesen v Švici*, objavljeni oktobra in novembra 1965 v *Delu*, podal France Novšak; v sedmem nadaljevanju reportaže pravi: »Prva štiri šolska leta so popolnoma posvečena materinščini. Potem se začne intenzivni nemški pouk, ker je za večino Romanov pozneje nemščina občevalni jezik.« Koncept retoromanske dvojezične šole torej nikakor ne ustreza prekmurškemu.

Tudi današnja dvojezična šola na Koroškem je, kakor znano, povsem drugačna od prekmurske. V prvotni, idealnejši obliki pa je uspevala le toliko časa, dokler je bila Koroška pod zavezniško upravo in nadzorstvom. Zato tudi ne verjamemo, da bi moglo prekmursko dvojezično šolstvo sosednji Avstriji danes ali v prihodnje služiti za vzgled.

Potemtakem je dvojezično šolstvo v Prekmurju osamljen, pri tem pa še bolj teoretično zanimiv kakor praktično uspešen model osnovnega šolstva, o čemer pričča dosedanjih deset let njegovega delovanja.

2. Zadnja javna razprava pred Ustavnim sodiščem je po našem vtisu pokazala, da dvojezična šola ne more biti niti po slovenskih niti po drugih jugoslovanskih zakonih o šolah edina in obvezna oblika osnovnega šolanja za mladino manjšinskih, kaj šele večinskih narodnosti.

Sploh pa se sprašujemo, kako se je moglo v demokratični državi in samoupravni družbi o tako pomembnih vprašanjih sklepati in odločati brez široke javne razprave, ne da bi se vprašalo za mnenje ustrezne strokovnjake in prizadete starše.

3. Misel tov. poslanke Ulrihove, da mora dvojezična šola v Lendavi in okolici tudi z naprej zajemati otroke obeh narodnosti, češ da se bodo madžarski otroci do kraja naučili slovenščine le v stalnem stiku s slovenskimi, je z didaktičnega vidika zmotna. V resnici bi se v takem medsebojnem občevanju mogli naučiti le prekmurskega narečja, ki pa je zelo daleč od knjižne slovenščine. Učenje knjižne slovenščine terja že od prekmurskih Slovencev skoraj tolikšnih naporov kakor učenje tujih jezikov (izjava panonskega rojaka univ. prof. Slodnjaka na jesenskem zborovanju v Kranju).

4. Če bi hoteli, kakor zahteva tov. sodnik ing. Zaucer, otroke obeh narodnosti, madžarske in slovenske, glede duševne obremenjenosti povsem izenačiti, bi to mogli doseči le v osnovni šoli z materinščino kot učnim jezikom in z jezikom sosedov kot predmetom. Če bi madžarskim otrokom dali vsaj še eno madžarsko srednjo šolo v Lendavi ali Soboti, bi njihov položaj izenačili tudi s položajem italijanskih vrstnikov na Koprskem. (Mimogrede: če gledamo v prihodnost, je več kot verjetno, da italijanska

manjšina ne bi hotela pristati na dvojezično šolo, kakor jo imamo sedaj v Prekmurju.)

5. Ker pa večina madžarskih staršev želi dvojezično šolo z utemeljitvijo, da se bodo otroci le tako v dovoljni meri naučili slovenščine, ki jo potrebujejo za nadaljevanje študija in za dostop do vseh služb, Slavistično društvo Slovenije dvojezični šoli za madžarske otroke — seveda vsestransko kvalitetnejši od dosedanje — ne nasprotuje.

POPRAVKA

V zadnji številki JiS 1969/70 je v sestavku K IV. knjigi Župančičevega zbranega dela prišlo pri prelomu do dveh hudih spodrs-ljajev, ki jih je tedanji odgovorni urednik žal prezrl: 1. na str. 286 bi se 22. vrstica morala glasiti takole: Str. 24. *Kakor je razvidno iz sorodno stilizirane Župančičeve oznake Cankarja v zapisku*; 2. na str. 287

Ne vidimo pa nikakega smisla v dvojezični šoli za slovenske otroke — zanje je po našem prepričanju naravna in uspešna lahko edinole šola v slovenskem učnem jeziku in z madžarščino kot predmetom v vseh osmih razredih.

V tem smislu še nadalje podpiramo vlogo lenčavskih staršev in prosimo visoko sodišče za razumevajočo, stvarno in pravično razsodbo.

V Ljubljani, 20. junija 1970

Joža Mahnič
predsednik SDS

pa je pravo zaporedje citiranih verzov naslednje: *ne za rdečino rož zamolklocveto; / po tvojem vzorcu premedlo posneto / samo podoba tvojo v njih sem cenil.*

V JiS št. 7-8 1969/70 je na str. 225 v opombi pravilno: Poglavje o pravopisu je napisal Janko Čar, o oblikoslovju in skladnji pa Francka Varl.

SPOROČILO NOVEGA UREDNIŠKEGA ODBORA JEZIKA IN SLOVSTVA

Na občnem zboru Slavističnega društva Slovenije v Novi Gorici je bil 27. septembra 1970 potrjen novi uredniški odbor Jezika in slovstva. Vse dosedanje sodelavce vabimo, da ostanejo še naprej zvesti slavističnemu glasilu; upamo tudi, da se bodo med aktivnimi bralci našega časopisa našli novi pisci razprav, člankov in ocen s področja jezika, književnosti in metodike pouka slovenščine. Veseli bomo tudi drobnih prispevkov, ki se ukvarjajo s kulturo slovenskega knjižnega jezika, z njegovo vsakdanjo rabo v ustni in pisni obliki; želimo tudi, da bi postala rubrika: *Vprašali ste resnično živa vez med bralci in uredništvom*. Prizadevali si bomo, da Vam bodo odgovarjali na vprašanja za to najbolj poklicani strokovnjaki.

Uredniški odbor

Faint, illegible text at the top left of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text at the top right of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text in the middle left section of the page.

Faint, illegible text in the middle right section of the page.

REVERSE SIDE OF THE DOCUMENT (mirrored text)

Faint, illegible text on the bottom left of the reverse side.

Faint, illegible text on the bottom right of the reverse side.